

כרבנן, משום הכי אשמועינן רב דטעמיה דר' מאיר, משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ואפילו היכא דאיכא למימר דטעי.

טו) רש"י ד"ה תיקדוש מהשתא, כשאקננה ולהקדיש גופה נתכוין דטעה בהכי. הקשה הפלאה שבערכין, הא רב אמר דבריו אליבא דר' מאיר, ואיהו אית ליה ביבמות (צג.), ד"אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם", ואם כן, נימא דלהקדיש גופה נתכוין לכשיבא ברשותו. וכתב, דיש לומר דאולי כוונת רש"י, דכיון שהקדיש בהמת חבירו סתם, ולא הזכיר שמקדיש אותה לכשיקננה, אם נפרש דכוונתו לכוונתו לה, על כרחך צריך לומר דטעה וסבר דההקדש חל מהשתא גם ברשות חבירו, ואפילו לא יבא לידו לבסוף, קא משמע לן דלא טעי בהכי, ולדמים נתכוין. והעולת שלמה תירץ, על פי מה דאמרינן בבבא בתרא (עט:), ד"אימור דאמר ר' מאיר כגון פירות דקל דעבידי דאתי", ואם כן, הכא דלא דן כלל עם בעל הבהמה לקנותה, מי יימר דימכור לו, ולא שייך "עבידי דאתי".

טז) מתני', ר' מאיר אומר נערך אבל לא מעריך. הקשה העולת שלמה, מאי נפקא מינה אי מעריך או לא, הא בעכו"ם ליכא חיוב לקיים נדרו, דלאו בני מצות הן, וליכא ביה לאו ד"בל יחל" ו"בל תאחר", דלא הוזהרו אלא על ז' מצות. וכתב, דליכא למימר דהנפקא מינה דאי מיייתי הערך לא מקבלין הימנו, דלא חל שם ההקדש, דהא לא גרע מכל הקדש שמקדיש לבדק הבית דסבירא ליה לר' מאיר דנודרין. וכתב דיש ליישב, דכשהעכו"ם נותן הערך להקדש, לא הקדיש המעות בפירות לבדק הבית, אלא נותן להקדש בתורת פרעון חובו שנתחייב עבור ערכו, ואי אינו מעריך, לא נתחייב והוה חולין.

יז) רש"י ד"ה עובד כוכבים נערך, נותן ערכו כפי שנים של עובד כוכבים. ביאר המעשה חושב, על פי מה שכתב המקנה (בקיודשין לו:), דבעכו"ם הלילה הולך אחר היום, אם כן הכי נמי גבי ערכין יהיה חלוק מישאל, כשנולדו באותו רגע בין ביום ובין בלילה, דלישראל נגמרים השלשים יום ומתחיל יום ל"א בתחילת הלילה, ולעכו"ם בתחילת היום.

יח) גמ', מפני שריבה הכתוב במעריכין. כתב רבינו גרשום, דאין לומר, דריבה טפי בנערכין דהוי תלת, חרש שוטה וקטן, ובמעריכין לא ריבה תרי, טומטום ואנדרוגינוס. דהא חרש שוטה וקטן כחדא חשיבי. וכתב האוצר חיים, דלפי דבריו צריך לפרש נמי לר' מאיר דאמר "שריבה הכתוב בנערכין וכו' חרש שוטה וקטן", היינו משום דטומטום ואנדרוגינוס נמי חשיב כחדא, כיון דתרווייהו מחד קרא קאתי דזכר ודאי ונקבה ודאית, ואם כן הוי חד לבהדי חד. ולר' מאיר עדיפא לרבוויי דנערכין, משום טעמא ד"לא לכם ולנו". ור' יהודה סבירא ליה, דליכא למילף מחרש שוטה וקטן, משום דלאו בני דעה נינהו.

יט) תוס' ד"ה יכול, ואעיג דאיש במעריך כתיב תרתי איש כתיבי ואם אינו ענין וכו'. הקשה החק נתן, הא בקרא לא כתיב אלא חד איש. ועוד הקשה, כיון דדריש ליה באם אינו ענין למעריך משום דנתמעט מ"בני ישראל" תנהו ענין לנערך, אם כן, אמאי איצטרך תרתי איש, הא בחד איש סגי. לכך כתב, דטעות סופר הוא, ויש למחוק הא דכתב "ותרתי איש כתיבי". והמים קדושים כתב, דמחד איש ודאי ליכא לרבוויי נכרי, אלא מאיש יתירא, וכיון דכתיב איש יתירא לרבוויי, דרשינן באם אינו ענין למעריך וכו'.

כ) גמ', אמר רבא הלכתיא דר' מאיר מסתברא דכתיב לא לכם ולנו לבנות. נסתפק בחידושי הגרי"ז, האם משום האי קרא גופא הוא דלא מצי להעריך, או דלא הוי אלא גילוי מילתא אקרא ד"בני ישראל" למידרשיה אמעריכין ולא על נערכין. ונפקא מינה בערכין למזבח, דאי אתי מקרא ד"לא לכם ולנו לבנות", הוי דין מסוים בבדק הבית, ואי הוי רק גילוי מילתא אקרא ד"בני ישראל", דהיינו דנתמעטו עכו"ם מפרשת ערכין, אם כן, אף למזבח לא מצי להעריך.

כא) גמ', אלא מעתה לא ימעלו בו דתנן חמש חטאות המתות. ופירש רש"י בד"ה אלא מעתה, הואיל ולא יבודד אויל וכו'. והקשה בחידושי הגרי"ז, מהיכי

אבל בבעיא דסמוך נקט "ערך", משום דמספקא ליה לענין הישג יד, ובדמים אינו נידון בהישג יד. ובחידושי הגרי"ז כתב ליישב, דכל הדינים שנאמרו בנדר דערכין הוו נמי בערכין למזבח, כגון בגוונא שיעריך טומטום למזבח, דלא מהני, וכן לענין דינא דנדון בכבודו האמור בערכין, דלא מיקרי ערך איברים, דהוי מדין הנדר דערכין, דודאי שייך גם בערכין למזבח. ודוקא בדין השג יד, שאינו מדין הנדר, אלא מדין חיוב התשלומין, בהא מספקא לן, דאפשר דישנו דוקא לענין בדק הבית, כיון דגבי מזבח לא הוי חיוב דערכין, אלא חיוב אחר. והא דמספקא ליה לרבה לענין נדון בכבודו כשאמר דמי ראשי למזבח, היינו משום דהנדר חל ממה נפשך, כיון דהזכיר דמים, ואם כן הוי דין בחיוב תשלומין.

ט) גמ', ערכי עלי לגבי מזבח מהו נידון בהשג יד וכו'. הקשה הרש"ש, דהא משמע דלא מספקא ליה אלא בהישג יד, אבל בערך הקצוב בפרשה כפי השנים, פשיטא ליה דסגי. ובסמוך קאמר, או דלמא לא אשכחן גבי מזבח דמיפריק אלא בשוין. ואמנם בשיטה מקובצת (אות ו), מחק הא דקתני "דמיפריק אלא בשוין". והמוצל מאש ביאר, דמספקא לן, אי הוי כערכין, שלא ליתן אלא ערך הקצוב ואף על פי ששוה יותר, ואם כן, אפילו בהישג יד נידון, או צריך ליתן כל דמי שוויו וליכא דינא דהישג יד, שלא נאמר אלא בערכין. וכתב, דצריך לומר, דלשון "ערך" שייך נמי אדמי שוויו, ולא רק בערכין הקצובין.

י) תוס' ד"ה בעי רבא, יש לפרש באם תמצא לומר כדלעיל. עיין מה שפירש בשיטה מקובצת (אות יח). ובעולת שלמה ביאר, דאם תימצי לומר בערכי עלי לגבי מזבח דנידון בכבודו, משום דהוי חומרא, ואזלינן לחומרא כערכין, מהו שיהא נידון בהישג יד כערכין, דהישג יד הוי קולא. והא דכתבו "כדלעיל" היינו בבעיא ד"דמי ראשי לגבי מזבח", דהוי נמי באם תמצא לומר, דהקדיש חד אבר לדמיו דפשטה קדושה בכולה, אי אמרינן תרי מגו, דמי ראשי לגבי מזבח מהו. וכן ביאר הרש"ש.

יא) תוס' ד"ה אדם יודע, ואפילו אינו יודע מכל מקום דעתו ע"פ שתקנו חכמים הלשון. הקשה השפת אמת, הא בגמ' משמע, דעיקר הטעם משום אדם יודע, והוי כאומדנא דמוכח שנתכוין לשם דמים, אבל אם אינו יודע כגון דאמר ערך זה הולד, ולא ידע אי הוי פחות מבן חודש, דלא שייך אדם יודע, מודה ר' מאיר. וכתב, דלפי זה, לא קשיא כלל מה שהקשו ממתכוין לומר תרומה ואמר מעשר, דהתם ליכא הוכחה והוי דברים שבלב.

יב) גמ', האומר ערך כלי עלי. נסתפק הברכת הזבח, באומר ערך טומטום ואנדרוגינוס עלי, לר' מאיר מהו, דהואיל ואינו מפורש בהדיא דאינן נערכין אלא מדרשא ילפינן לה, יש לומר דמודה דאמרינן דטעי. וכתב, דהכי מסתברא. והרש"ש כתב, דלפי מה דכתבו התוס' בד"ה אדם יודע, דאפילו אינו יודע וכו', ודאי דנותן דמיהם. ואף לדעת רש"י דפליג, כדמוכח לקמן (עמוד ב) בד"ה קא משמע לן, דכתב, דלא אמרינן דטעה אלא ודאי יודע שאין הקדישו חל וכו'. מכל מקום, התם נמי אינו מפורש דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ואפילו הכי לא תלינן בטעות.

דף ה ע"ב

יג) גמ', מהו דתימא טעמא דר' מאיר התם דגזר וכו'. הקשה המוצל מאש, כיון דאמרינן דמן הדין אינו חייב כלום, אלא משום גזירה, אמאי יתן דמיו ולא ערך בן חודש, כיון דהוי גזירה אטו בן חודש.

יד) גמ', מהו דתימא התם הוא דיודע שאין ערך לכלי וכו'. הקשה המוצל מאש, אמאי איצטרך לאשמועינן לה, הא אליבא דר' מאיר אמרה, ולר' מאיר פשיטא, דהא אפילו גבי פחות מבן חודש דאיכא למימר דטעי, נמי סבר דחייב. ותירץ, דהוה אמינא דטעמא דר' מאיר בפחות מבן חודש, משום גזירה, והיכא דאיכא למימר דטעי, כולי עלמא סברי דאדם מוציא דבריו לבטלה, ומילתא דרב גבי כלי דאיירי בדלא טעי, הוה אמינא דאתיא אפילו

הדרגת היוזמי

מסכת ערכין דף ה - דף ו

כג טבת - כד טבת התשע"ב

ג) **גמ'**, בודקין אותו אי בדעת ישראל הפרישה וכו' ואם לאו. כתב העולת שלמה, דלכאורה נראה דהא דקתני "ואם לאו" היינו שלא בדקנו אותו, או שלא אמר היאך דעתו, דאם אמר בפירוש שדעתו לשמים, אסור בודאי, ולשון "חוששין" משמע מספק. וכן משמע מלשון הברייתא, דקתני אי בדעת ישראל, דהיינו דאמב, וכמו שהגיה ה**שיטה מקובצת** (אות ג), אבל אי לא אמר כלום חיישינן. אמנם ה**רמב"ם** (פ"א מערכין ה"ב) כתב, דאם אמב לשמים נדרתי יגנו. והקשה ה**לחם משנה** (שם), הא בסתמא נמי חיישינן שמא נדר לשמים. וכן כתב ה**רמב"ם** (פ"ח ממתנות עניים ה"ח), גבי גוי שהתנדב קורה, דבסתם טעונה גניזה, משום דחיישינן שמא לכו לשמים. ותיריך, דודאי בסתמא נמי יגנו, אלא דכוונת הרמב"ם דסתמו כפירושו, והא דכתב "ואם אמר" לאו דוקא.

ד) **גמ'**, שם. כתב ה**טור** (יורה דעה סימן שלא), דנכרי שתרם תרומתו תרומה מדרבנן, ובמה דברים אמורים בארץ ישראל, אבל בחוץ לארץ אינה תרומה כלל. וביאר ה**ב"ח** (שם סק"ז), דבארץ ישראל דחויב תרומה מדאורייתא, גזרו משום בעלי כיסין והצריכו לבדוק, אבל בחוץ לארץ דאפילו גבי ישראל לא היו אלא מדרבנן, לא גזרו על של גוי אטו בעלי כיסין, וכיון שאינה תרומה כלל, אין צריך נמי לבדוק, דלא אמרו לבדוק אלא כשהיא נעשית תרומה, דשמא לכו לשמים להקדישה.

ה) **גמ'**, ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים. ה**רמב"ם** (פ"ח ממתנות עניים ה"ח) כתב, דעובד כוכבים שהתנדב לצורך בית הכנסת, מקבלין הימנו לכתחילה, והוא שיאמר בדעת ישראל הפרשתי, ואם לאו, טעונה גניזה שמא בלבו יחשוב לעבודה זרה.

ו) **גמ'**, שם. הקשה ה**יב"ח** פאר, דהיאך יתכן לומר שמא בלבו לשמים, הא בודקין אותו, ואמר שלא היה בלבו לשמים, ואם כן, ליכא חששא.

ז) **גמ'**, והא קא משמע לן וכו' דשם שלא במקומו לאו קדוש. כתב ה**מעשה חושב**, דמכל מקום, איכא רבותא, דאף דשם כתוב עליה, דמוכחא מילתא דלכו לשמים, וכמו שכתב רש"י בד"ה טעמא דשם. מכל מקום נאמן העכו"ם לומר דבדעת ישראל הפרישה, ואי לא אשמועינן, הוה אמינא דאין העכו"ם נאמן נגד ההוכחה דלכו לשמים, לומר דבדעת ישראל הפרישה.

ח) **גמ'**, היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה הרי זה יגור ויגזו. כתב ה**פתחי תשובות** (סימן רעו סק"ה), דמשמע דדוקא בידות שהוא מקום בזיון, שידי הכל משתמשים בהם ויבא לידי מחיקה, וכן בכרעי המטה, אבל על כלי מכובד, יש לומר דמותר להשתמש בו, כיון דהשם שלא במקומו אינו מקדש כל הכלי.

ט) **תוס' ד"ה יגור וישתמש**, משמע על ידי שיחתוך הקורה וכו' ויש לזוהר כשכותבין ספר תורה ותפילין וגוררו מקום השם שאין לכתוב במקומו. הקשה ה**מחנה אפרים** (עמוד קצו), מה הראיה, דלמא היכא דהשם קיים במקומו, מקומו נמי קדוש, אבל היכא דנגרר, אמרינן אול הכתב אזלה לה קדושה. וכתב, דמכל מקום נראה, דאפילו התוס' לא אמרו אלא כשכתב השם בכונה, אבל היכא דטעה וכתב את השם שלא בכונה, כגון שהיה מתכוין לכתוב "יהודה" וטעה וכתב השם ולא הטיל בו ד', כיון דיכול למוחקו, שלא חל עליו קדושה, בודאי שיכול לכתוב על מקום הגרר מה שירצה, אבל היכא דטעה שהיה סבור שצריך לכתוב את השם, אסור למוחקו מן התורה, ואסור לכתוב על הגרר.

י) **רש"י ד"ה מכריו**, של תבואת עצמו. כתב ה**בספר יקר הערך**, דכן כתב ה**תוס' רי"ד בקידושין** (מא:), דדוקא בגדל בשדהו, אבל אם קנה טבל מישראל אינו רשאי לתורמו. וה**מעשה חושב** כתב, דאפשר לפרש, למאי דאיתא בבבא מציעא (פח:), לפטור לקוח מ"תבואת זרעך", דכתב מכריו, כיון דבלקוח פטור אף בישראל, ובזה לא תקנו רבנן בעכו"ם, אבל בגוונא דישראל חייב מן התורה, אפשר דשייך בעכו"ם גם כשקנה הטבל מישראל, כגון היכא דקנה קודם מירוח, לדעת ר"ת דאינו נפטר משום "לקוח".

תינו להשוות, הא חמש חטאות מתות, משום ההלכה דלאיבוד אולי, ולהכי אית בהו חיסרון בקדושה, אבל הכא ליכא ההלכה דלאיבוד אולי, אלא דנגנו משום שאין ראוי למצותו דמי לקדשים שמתו, והוי ליה להשוותו להם. ותיריך, על פי מה שאמר בחידושי רבי חיים הלוי (ריש הלכות מעילה) בשיטת ה**רמב"ם**, דבקדשי בדק הבית ליכא דין קדשים שמתו, דעיקרו תלוי במה שהוא ממון הקדש ולא במה שאינו ראוי למצותו, והא דהשווה לחטאות המתות, היינו לענין עצם הדין דשייך הפקעת קדושה, ואף דהתם פקעה הקדושה משום דלאיבוד אולי, היינו משום שכבר היו קדושים, אבל הכא כיוון דבתחילת הקדושה כבר יש בו דין הפקעה שאינו ראוי למצותו, סגי לן בהא לומר שיש בו חיסרון קדושה ואין בו מעילה.

כב) **רש"י ד"ה אבל קדשי**, ומפרש התם וכו' ומפי המורה שמעתי וכו'. ביאר בחידושי הגרי"ז, דהחילוק ביניהם, דללישנא קמא, הוי דין מיוחד במעילה, משום דעיקר הילפותא דפטור ממעילה בקדשי עכו"ם, ילפינן מתרומה, ועל כרחק היינו דוקא בקדושת הגוף. וללישנא בתרא, טעמא משום דבקדשי בדק הבית ליכא כלל שם קדשי נכרים, דדוקא בקדושת הגוף איכא שם קדשי עכו"ם, וכדחזינן נמי לענין פיגול נותר וטמא.

כג) **גמ'**, אלא אמר רבא משום רפיון ידיים. ביאר בחידושי הגרי"ז, דאף על גב דאכתי אמרינן דיגנו, מכל מקום שייך בו מעילה, כיון דאינו דין הפקעה בהקדשו, אלא דין צדדי משום רפיון ידיים.

כד) **תוס' ד"ה אלא מעתה**, וצריך עיון כיון דלר' מאיר וכו'. כתב ה**מים קדושים**, דיש ליישב, דבנודרין איכא למימר דנודר ודמיו נגנו דלא נהנין, מה שאין כן בערכין, דסבירא ליה, דכיון דערכין לבדק הבית, כדכתיב "נפשות לה'", משמע שיהיה לה', ובנכרים כיון שאינם נודרין לבדק הבית, ליתנהו בערכין כלל, דגזירת הכתוב היא דכל שאין ערכו לבדק הבית אינו מעריך כלל. ור' יהודה סבר, דאף שאין ערכו לבדק הבית מעריך.

כה) **בא"ד**, שם. ה**רמב"ם** (פ"א מערכין וחרמים ה"א) כתב, דעכו"ם שאמר דמי עלי או דמי פלוני עלי נותן כפי נדרו ואינו נופל ללשכה, שאין מקבלין מן העכו"ם נדבה או נדר לחזק את בדק הבית או בדק ירושלים, שנאמר "לא לכם ולנו לבנות בית וגו'". והקשה ה**לחם משנה** (שם ה"ו), אם כן, מה מוכיח רבא, מקרא ד"לא לכם ולנו", הא גבי דמים אמרינן, דאף דסתמן ללשכה, מכל מקום, גבי עכו"ם אמרינן דיש לו דמים ואינן נופלים ללשכה, ואם כן, נימא הכי גבי ערכין, דיש לו ערך ואינו נופל ללשכה, ואמאי מוכיח מהאי קרא דלא אמר כלום. ותיריך, דכיון דמיעטיה קרא גבי ערכין משום דכתיב "בני ישראל", משמע דהעכו"ם אינו מעריך כלל, והביא ראייה דכיון שלא היו רוצים דמי עכו"ם לבדק הבית, מסתברא דקרא מיעטיה לגמרי, כדי שלא יבואו דמיו לקדשי בדק הבית, אבל גבי דמים דלא מצינו מיעוטה, אמרינן דנותן ולא יפלו דמיו ללשכה.

דף ו ע"א

א) **גמ'**, לא קשיא הא בתחילה הא בסוף. פירש רש"י ד"ה בתחילה, בתחילת הבנין וכו' ולבסוף לחזק את בדק הבית וכו', ל"א בתחילה כשלא היתה איתמן של עובדי כוכבים עליהן. ו**ברמב"ם** (פ"ח ממתנות עניים ה"ח) כתב, דאין מקבלין ממנו תחילה ואם לקחו ממנו אין מחזירין לו, ואם היה דבר מסוים מחזירין לו. וביאר ה**כסף משנה** (שם), דהרמב"ם מפרש, דהא דקתני בסוגיין הא בתחילה הא בסוף, היינו "הא לכתחילה והא דיעבד".

ב) **גמ'**, בסוף דבר המסוים אין מקבלין דבר שאינו מסוים מקבלין. הקשה ה**צאן קדשים**, דלפי זה, הוה מצי לשנויי דהא דקתני מקבלין איירי בדבר שאינו מסוים, והא דקתני אין מקבלין איירי בדבר המסוים, ותרוייהו איירי בסוף. וכתב, דאפשר ליישב בדוחק, דאין הכי נמי הוה מצי לשנויי הכי, אלא דבעי לאשמועינן דבתחילה אין מקבלין כלל אפילו דבר שאין מסוים, ולהכי מוקי להך ברייתא דאין מקבלין, דאיירי בתחילה.

אפילו לדבר הרשות, כיון דקיימא לן בסנהדרין (מז:), דהזמנה לאו מילתא היא, ואף דאין הנודר יכול לחזור בו ולעכב לעצמו, מכל מקום, הציבור רשאים לשנותו אפילו לדבר הרשות.

(ט) **גמי'**, אבל לדבר מצוה מותר לשנותה. כתב המרדכי בבבא בתרא (אות תצב), דמותר לשנותה אפילו לדבר מצוה פחותה ממנו, דדוקא גבי תשמישי קדושה אמרינן בסנהדרין (מח:), מעלין בקודש ואין מורדין, ולא לענין תשמישי מצוה.

(כ) **גמי'**, שם. כתב הבית יוסף (יורה דעה סימן רנט סק"ג) בשם שו"ת הרשב"א, דהא דשרי לשנות היינו דוקא בשיש נרות ומנורות כדי הצורך לבית הכנסת, אבל אם אין מספיק, אינם רשאים לשנות.

(כא) **רש"י ד"ה מדאמרו**, עובד כוכבים דפעי וצועק למה שניתם ממה שנתתי. והרמב"ם (פ"ח ממתנות עניים ה"ז) כתב, דחיישינן שמא יאמר הגוי הקדשתי דבר לבית הכנסת של יהודים ומכרוהו לעצמו.

(כב) **תוס' ד"ה אילימא לדבר הרשות**, הכי נמי מצי למימר מאי אריא לא נשתקע שם בעליה אפילו נשתקע נמי אסור לשנותה לדבר הרשות. משמע מדבריהם, דלדבר הרשות ליכא לפלוגי בין נשתקע ללא נשתקע. אמנם הרמב"ם (פ"ח ממתנות עניים ה"ז) כתב, דאם נשתקע שם הבעלים מעליה מותר לשנותה אפילו לדבר הרשות. וכתב השפת אמת, דנראה דהוכיח דבריו, מהא דאקשו בגמ', אי לדבר הרשות, "מאי אריא עובד כוכבים אפילו דישאל נמי", ולא הוה סלקא דעתך דבישראל אסור אפילו בנשתקע, ומשום הכי נקט עכו"ם, דמחלקינן ביה בין נשתקע, אלא על כרחך, דבדבר הרשות דישאל נמי יש לחלק בין נשתקע ללא נשתקע.

(כג) **גמי'**, אבל ישראל דלא פעי שפיר דמי. כתב הרדב"ז (פ"ח ממתנות עניים ה"ז), דישאל אף דצווח, לא משגחינן ביה, דהא מחייב לשמוע דברי חכמים. וכן כתב בשו"ת הרא"ש (כלל ג סימן יד).

(כד) **גמי'**, שעזרק טייעא אינדב שרגא לבי כנישתא. כתבו התוס' בבבא בתרא (ח). **בד"ה יתיב**, דאף דאסור לקבל מגוי משום "ביבש קצירה תשברנה" מכל מקום, משום שלום מלכות שרי. וכתבו, דהך דהכא אף דלא היה שלום מלכות, מכל מקום, קיבלו ממנו, משום דהוי כמו קרבן, ואמרינן "איש" לרבות נכרים שנודרין נדרים ונדבות כישאל. והב"ח (יורה דעה סימן רנט סק"ה) תירץ, דדוקא צדקה שמכפרת, אין מקבלין ממנו כדי שישברו מהר, דכתיב "ביבש קצירה תשברנה" אבל נדרים ונדבות דאין באין לכפר, מקבלין.

(כה) **מתני'**, ר' יוסי אומר נודר ומעריך. כתב המוצל מאש, דהא דלא הוכיחו התוס' לעיל (ד). **בד"ה ולא אוציא**, דגוסס נודר ומעריך, מהך דהכא, משום דיש לומר, דר' יוסי לא קאי אלא אוציא ליהרג, כרבי חנינא בן עקיבא. והחובת הקודש דייק, דמהא דלא פירש רש"י, בדברי ר' יוסי כמו דפירש לר' חנינא דלא קאי אגוסס, משמע דר' יוסי קאי נמי אגוסס. וההפלאה שבכרכין כתב, דלשיטת הרמב"ם (פ"א מערכין ה"ג) דכתב, דגוסס אינו נודר ומעריך, צריך לומר, דעל כרחך ר' יוסי לא קאי אלא אוציא ליהרג.

(כו) **גמי'**, יכול אפילו קודם שנגמר דינו תלמוד לומר מן האדם. הקשה המעשה חושב, מהא דילפינן בבבא קמא (מא:), דאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה, אבל ליכא מיעוט על קודם גמר דין. ואם כן, מסברא אמרינן דקודם גמר דין לא אתי לידי סקילה, והכא נמי ידעינן מסברא דקודם גמר דין לא חשיב ראוי ליחרם וליהרג, וקרא למה לי. ותירץ, דסלקא דעתך דלבתר גמר דין, איגלאי מילתא למפרע, דמשעה שעשה העבירה שנהרג עליה עבשיו, היה עומד ליחרם וליהרג ואין לו ערך, קא משמע לן דלא. והאוצר חיים תירץ, דהכא איכא סברא למעט יוצא ליהרג מ"נדר בערכך" דכיון דליתיה בדמים ליתיה בערכין, ובדמים ודאי ליתיה אף קודם גמר דין. והא דלא אמרינן הכי, משום דאיתרבו מנוול ומוכה שחין. וכמו שכתבו התוס' בד"ה מנין.

(יא) **רש"י ד"ה שם שלא**, ל"א שם שלא במקומו כגון על גבי קורות וכלים וכו' אבל שם לבדו הוי שלא במקומו ולא קדיש. הקשה החק נתן, כיון דלא קדיש משום דאינו במקומו, אמאי יגוד. וכתב, דאפשר דאינו אלא חומרא בעלמא.

(יב) **רש"י ד"ה לשנותה**, לצרכיו ולאחר זמן ישלם. [ועיין נמי לקמן אות יד] הקשה השפת אמת, דכיון דהוא של עניים, איך יוכל להלוות, שמא לא יהיה לו לפרוע. עוד הקשה, דמהא דקתני "לשנותה" נמי לא משמע הכי, דהוה ליה למימר "מותר להוציאה". לכך פירש, דמותר לשנותה למטבעות אחרים, אבל נותן מיד חילופי מטבעות. ודקדק כן מלשון הרמב"ם (פ"ח ממתנות עניים ה"ד) שכתב, אם רצה לשנות באחר מותר. אמנם הקשה, דלפי זה, מאי אמר רבא בסמוך, דבגוונא ד"הרי זו" יהיה מותר לשנותה כדי שיתחייב באחריות, אמאי יתחייב באחריות, הא איירי שנותן מיד מטבע אחרת. ותירץ, דמכל מקום, כיון דכבר נעשה הסלע של עניים, והוא לקחו לעצמו כדי לתת סלע אחר, הוה התשלומין באחריותו, עד שבא לידי עניים, ולא מיפטר במה שמניח סלע אחר.

(יג) **גמי'**, סלע זו לצדקה עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנות משבאת ליד גבאי אסור לשנותה. כתב בחידושי הגרי"ז, דאפשר לבאר, על פי מה שכתב בחידושי רבינו חיים הלוי (פכ"ב ממכירה ה"ז), דדינא ד"בפיך" זו צדקה, לא מהני אלא לענין דחל על החפץ חלות שם צדקה, ונתפס בדין מעות עניים, אבל בעיקר דין הזכיה בדיני ממונות שוו עניים לכולי עלמא דצריכי קנין. ואם כן, כל זמן שלא בא ליד גבאי, דאין אנו דנין על הממונות, אכתי הוי בעלים, ומשבא ליד גבאי, דכבר זכו עניים ונעשה שלהם בדיני ממונות, תו לא הוי בעלים.

(יד) **גמי'**, שם. פירשו התוס' לקמן (עמוד ב') בד"ה עד שלא, דלשנותה היינו ללוותה. וכתב העולת שלמה, דנראה דאיירי בדליכא עניים, דהיכא דאיכא עניים מחויב לתת לאלתר, דאם לא יתן עובר מיד בכל תאחר.

דף ו ע"ב

(טו) **תוס' ד"ה עד שלא באת, בסוה"ד**, ואומר ר"י דהתם רשאינן לשנותה שלא לדבר מצוה רק שיהיה צורכי צבור. ובתוס' בבבא בתרא (ח): **בד"ה ולשנותה** כתב, דנראה לר"ת דהיכא דבני העיר משנים אותה מותר לשנותה ואפילו לדבר הרשות, ואפילו משבאת ליד גבאי. ונאולי כונתם נמי למה כתבו התוס' כאן, דהיינו דבני העיר משנים לדבר שהוא צורכי העיר].

(טז) **גמי'**, שאני ר' ינאי דניחא להו לעניים דכמה דמשהי מעשי ומייתי להו. הקשה הט"ז (יורה דעה סימן רנו סק"ד), מהא דאיתא בכתובות (קו:), דמותר שיירי לשכה מה היו עושין וכו' אמר ר' עקיבא אין משתכרין בשל הקדש אף לא בשל עניים, עניים מאי טעמא לא, דילמא מתרמי להו ענייא וליכא למיתבא ליה. והלכה כר' עקיבא מחבירו. ואמאי לא חש ר' ינאי לחששא דדלמא מתרמי עניא. וכתב, דעל כרחך צריך לומר, שהיה ברור לר' ינאי ללא ספק שתכף שיבאו עניים יוכל להוציא מהציבור בלי עיכוב. והאוצר חיים תירץ, דליכא גביה חששא דלמא מיתרמי עניא, כיון דלוה רק לעצמו. וכתב, דלכך פירש רש"י בד"ה רבי ינאי, דזיוף מעות הצדקה לצורכין ופרע, ואפילו הכי אי לאו טעמא דאית להו לעניים רווחא, לא הוה שרי אף לר' ינאי.

(יז) **גמי'**, שם. הקשה הבית יוסף (יורה דעה סימן רנט סק"ב), אמאי הוצרך ר' ינאי ללוות מעות צדקה כדי לכופף הציבור, על ידי שיאמר דלית ליה מעות, הרי אף שלא ילווה אותם, היה יכול לומר לציבור שאין לו מעות. ותירץ, דמשום שעל ידי שהיה לוה היה כופה לצבור לעשות צדקה, הוה ניחא לעניים לעשות לו נחת רוח שילוה אותם לעצמו. ועוד תירץ, דלא היה רוצה להוציא שקר מפיו לומר שאין לו אם היה לו.

(יח) **גמי'**, ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת אסור לשנותה. כתב המרדכי בבבא בתרא (אות תצב), בשם המהר"ם מרוטנבורג, דאיירי שכבר נשתמשו בהם והדליקו בבית הכנסת, דאי לא הדליקו בהם, מותר לשנות

דברישא משהין, על מנת שלא יביאו קדשים לבית הפסול, דהוי מן התורה. מזה שאין כן בסיפא דלא שייך.

(ה) **גמ', שם.** הקשה **המוצל מאש**, דבסיפא ודאי הוי עיניו הדין, משום דצריך להפריש קרבן ולבקר ממום ולשחטו ולזרוק דמו. ותיירך, דמכל מקום, אין לחלק בין עיניו מועט או מרובה. עוד כתב, דצריך לומר, דבהבאה ליכא עיניו כלל, ובשחיטה זוריקה איכא עיניו. וכתב, דבאמת הכל לפי הענין דלפעמים בשעה שמוליכין אותו לבית הסקילה ומתוודה, יכולין לשחוט ולזרוק, ולפעמים אפילו בזריקת חטאת על ד' קרנות איכא עיניו קצת. אלא דחכמים נתנו גבול, דאם זבחו וזבחו דבדואי לא יבא לידי שהייה, מותר. אבל קודם שחיטה דיכול לבא לידי שהייה רבה אסור.

(ו) **גמ', במה דברים אמורים שהיה זבח זבוח באותה שעה.** כתב **המעשה חושב**, דמלשון **הרמב"ם** (פ"ב מסנהדרין ה"ד) שכתב, משנגמר דינו אין משהין אותו אלא יהרג ביומו. משמע, דבגוונא דנגמר דינו בשחרית מצינן להשהותו עד סמוך לערב, דהרי יהרג ביומו. והקשה, דאם כן, אפילו אין זבחו זבוח בשעת גמר דין, אם יספיקו לזבוח זבחו ולזרוק ולהרגו קודם כלות היום, אין עיניו הדין.

(ז) **תוס' ד"ה מזין עליו**, דאין חטאת ואשם קריבה לאחר מיתתו אבל עולתו קריבה. כתב **בשיעורי הגרמ"ד סאלאוויצקי**, דיש לבאר כוונתם בב' אופנים, או כרש"י דסוגיין אשמועינן דאינה כחטאת שמתו בעליה. והקשה לתוס', אמאי לא נקט נמי עולה, ואהה תירצו דהרבנות אינה אלא בחטאת ואשם דאם מתו בעליהם אינם קריבות, אבל בעולה דאף בגוונא דמתו הבעלים קריבה, ליכא רבותא. או דאפשר לפרש, דסבירא להו כרמב"ם דרבנותא דסוגיין, דאין חוששין לעיניו הדין, ומשום הכי כתבו, דדוקא בחטאת ואשם דלאחר מיתתו לא נוכל להקריבם, לא חיישינן לעיניו הדין ומקריבים אותם ומשהים דינו, אבל עולה דיכול להקריבה אף לאחר מיתתו, אין משהין אותו אף בזבחו זבוח, משום עיניו הדין.

(ח) **רש"י ד"ה אין ממתנינן**, אלא הורגין ולדה עמה דחד גופה הוא. כתב **בחיידושי הגרע"א**, דמקצת פוסקים אייתו ראייה מהכא דאמרינן עובר ירך אמו. אמנם **הר"ן בחולין** (י"ט: מדפי הרי"ף) כתב, דהטעם כיון שהיא מחוייבת מיתה אין מענין את דינה, ולולד כיון שלא יצא לאויר העולם לא חיישינן, תדע, שאילו נגמר דינה להריגה וילדה אין הורגים את הולד, משום דעובר לאו ירך אמו הוא ולא נגמר דינו למיתה.

(ט) **רש"י ד"ה ישבה על המשבר**, קודם שנגמר דינה. משמעות דבריו דלאחר שנגמר דינה אין ממתנינן לה עד שתלד. וביאר **בשיעורי הגרמ"ד סאלאוויצקי**, דסבר, דהגמר דין חל נמי על העובר, ומשום הכי לאחר שנגמר דינה אין להמתין אף שישבה על המשבר, משום דגם על העובר היה גמר דין וחייב מיתה. אבל קודם גמר דין, אם סתם מעוברת, הוי חד גופא והורגין עוברת עמה, ואם ישבה על המשבר, כיון שנעקר גופו לצאת, לא הוי חד גופא, ואין לו משפט מות, ולכך ממתנינן עד שתלד. וכתב, דלפי זה יש לדון בגוונא דיצא העובר לאחר שנגמר הדין, אי בעינן להורגו. (ועיין לעיל באות הקודמת).

(י) **בא"ד, שם.** כתב **הקדשי דוד**, דלפי דברי רש"י דיוצאה ליהרג איירי בנגמר דינה, וישבה על המשבר איירי קודם גמר דינה, קשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא, דברישא קתני שיוצאה ליהרג, דהיינו לאחר גמר דין, דאין ממתנינן לה, הא לא נגמר דינה ממתנינן לה עד שתלד, וסיפא קתני ישבה על המשבר, ממתנינן לה, וטעמא משום דנעקר הולד, הא לא נעקר אין ממתנינן לה, ואף על פי שלא נגמר דינה. ותיירך, דליכא למידק הכי, אלא דהתנא אתי למימר, דהאשה שנתחייבה מיתה, אין ממתנינן לה עד שתלד, משום דחד גופא, ושמעינן מינה נמי דדינן מעיקרא וגומרינן את דינה והורגין לאלתר, כיון דחד גופא. והא דקתני אם ישבה על המשבר, היינו באמצע הדין, דנעקר הולד, גומרינן דינה ולא הורגין, אלא ממתנינן עד שתלד, כיון דלאו גופה.

(כז) **רש"י ד"ה פטורין**, דאין לו דמים ועומד הוא ליחבל. כתב **בחיידושי הגרי"ז**, דמשמע מדברי רש"י, דהטעם משום שלא יתנו עברו דמים, ואינו שוה כלום. וכתב, דהאי טעמא סגי לענין נזק, אבל לענין צער ריפוי ושבת שפיר יש להתחייב. וכתב, **דבסנהדרין** (פה.) משמע, דפטורים על חבלתו משום דגברא קטילא הוא. וכתב, דאולי יש לומר שהיא כונת רש"י במה שהוסיף "דעומד הוא ליחבל", או דכונתו דגבי נזק ישנם ב' הטעמים יחד, ונפקא מינה לרודף, היכא דחבלו בו אחרים בגונא דאין בחבלה תועלת להצלת הנרדף, דאי נימא דהפטור ביוצא ליהרג על חבלתו, משום דאין לו דמים, אם כן, ברודף שפיר שוה דמים, דבכל רגע יכול לחדול מלהיות רודף. אבל אי נימא דפטור יוצא ליהרג משום דהווי "גברא קטילא", שייך שפיר נמי ברודף.

(כח) **בא"ד**, וכל הנך יוצא ליהרג בדיני ישראל קאמר. וכן ביאר **הרמב"ם בפירוש המשניות**, דאיירי במיתת בית דין דאינו תלוי ברצוננו, אלא התורה ממיתה אותו, אבל אם היה יוצא ליהרג במצות המלך, מעריך ונערך לדברי הכל, שלפעמים חזור המלך מדיבורו.

(כט) **תוס' ד"ה כי פליגי בתוה"ד**, ובנודר ומעריך שמה יחול מיד. הקשה **בחיידושי הגרע"א**, מהא דאמרינן **לקמן** (כ.), דלמאן דאמר מלוה על פה אינו גובה מהיורשים, הכי נמי לענין ערכין, אם מת אינו גובה הערך מהיורשים אלא אם כן עמד בדין, משום דהוי כחוב גמור. ונשאר בצריך עיון גדול. וכן הקשה **השער המלך** (פ"ט ממלוה ולוה ה"ה). **והרש"ש לקמן** (כ.) כתב, דעל כרחק צריך לומר, דתוס' לא גרסי לכל השקלא וטריא דהתם דאוקימנא דעמד בדין. ולכך כתב דסברת תוס' משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. **והעולת שלמה** כתב, דדוקא בנודר ומעריך דעלמא דלא נתחייב לשלם אלא הוא עצמו, ולא שיעבד נכסיו, וכדאמרינן במלוה למאן דאמר שיעבדא לאו דאורייתא, אבל היוצא ליהרג וגוסס, שנדר והעריך, על כרחק דכונתו לשעבד נמי נכסיו לשלם. **והאור גדול** (פ"א מ"ג) כתב, דכוונת תוס' דשמה נודר ומעריך איירי בגוונא דיחול מיד, כגון דאמר דמי עלי וערכי עלי והפריש מיד.

דף ז ע"א

(א) **רש"י ד"ה לחזרת**, שאין מענין את דינו. הקשה **האור גדול** (פ"ג מ"ד), מהא דאמרינן בסמוך, באשה היוצאת ליהרג דהוה אמינא שהבעל היה יכול לעכב שלא יהרגו העובר עמה, כיון דהוי ממונו, אלא דילפינן מקרא דגם העובר נהרג, ומשמע דאי לאו קרא הוה מענין את הדין כדי לא להפסיד ממון לבעל, והכא נמי אמאי לא יענו דינו כדי להעמידו בדין ולהשיב לניזק ממונו. וכתב, דיש לחלק, וביאר **השמועות חיים**, דהכא אין להעמידו בדין, וכיון דעדיין לא עמד בדין, אין לניזק שום ממון, אבל התם דהולד הוי ממונא דבעל, הוה אמינא דיענו דינו כדי להחזיר הממון לבעל.

(ב) **רש"י ד"ה חייבין לשלם**, וקשיא למאן דאוקי פלוגתייהו וכו' דאם כן קשיא סתמא אסתמא. הקשה **הרש"ש**, דלפי זה, טפי הוה ליה למיפרך מהברייתא דהיוצא ליהרג דסבירא ליה לתנא קמא דהוא שחבל באחרים חייב, אמתניתין דקתני דפטור. והתם ליכא לשנויי כדמשנינן דאיירי שעמד בדין, דאם כן, מאי טעמא דר' שמעון בן אלעזר דפטור.

(ג) **גמ', והא הרגו קתני. הר"י מיוגש בבבא בתרא** (קעה.) גרס, "והא הרוג קתני" אלמא בשעה שנפל עליו הרגו השור ונמצא שמת קודם שמת השור, ואם כן, לא עמד בדין. והקשה **הקובץ שיעורים** (שם אות תרסו), אם כן, תיקשי אף למאן דאמר מלוה על פה גובה מן היורשין, דהרי האב עדיין לא נתחייב כלל. וכתב, דצריך לומר, כיון דנפילת השור לבור היתה בחיי האב, ואף דההיזק נעשה לאחר מיתתו, מכל מקום אפשר לגבות מירשין, דומיא דזורק חץ ואחר כך שבר החץ לכלים, דגובין מירשי הזורק.

(ד) **גמ', אי הכי אפילו רישא נמי.** הקשה **היכהן פאר**, דאמאי לא משני

הדרגת היוזמי

מסכת ערכין דף ז – דף ח

כה טבת – כו טבת התשע"ב

כב) גמי, ורבנן הוא לכל ערכין שאתה מעריך לא יהיו פחותים משקל וכו'. כתב הרש"ש, דיש להסתפק לרבנן דדרשי האי "וכל ערכך יהיה בשקל" דלא יהיו פחותים משקל, אם כונתם נמי, דהיכא דהיה לו שקל וחצי אינו נותן אלא שקל, או דמחויב ללות ולהשלים החצי שקל לשנים, ואי לא ישיג, נשאר עליו החוב. וכתב, דאין להוכיח מהא דאמרין **לקמן** (ח). דיהיב תרתי ופלגא להאי, דיש לומר דבלאו דוקא נקט. וכתב **המעשה חושב**, דמשמע מדבריו, דפשיטא ליה, דבאין לו סלע ולוה ונתן סלע, והעשיר אינו נותן כלום.

כג) תוס' ד"ה ההוא יד, ויש לומר כיון דכתיב קרא וכו'. ביאר **הקדשי דוד**, דכיון דמצינו דלא יהא ערך פחות משקל ואשכחן דבעי חמישים, הוה אמינא דודאי כוונת הכתוב דטעמא דשקל משום הישג יד, דהיינו מי שלא השיגה ידו לתת חמישים, יהא פוחת והולך עד סלע לפי מה שהשיגה ידו, וכיון שכן אזלינן בתר הנידר דכמו שהחמישים תלוי בשנות הנידר, גם השגת יד דשקל תלוי בנידר, להכי כתב רחמנא "על פי אשר תשיג יד הנידר" ולא בשנות הנידר.

כד) גמי, מאי טעמא בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה. כתב **הרמב"ם** (פ"ג מערכין הי"א), דיצא ידי שתייהן שהערכין לאו כחובות הן, שאף על פי שכל מה שבידו משועבד לראשונה, מכל מקום, הקדש מאוחר שגבה מה שגבה גבה. והקשה **הלחם משנה** (שם), דהא הרמב"ם סבירא ליה בעלמא (בפ"כ מלוה ומלוה ה"א), דבעל חוב מאוחר שגבה בקרקעות לא גבה, ואם כן, מנא ליה לחלק בין הקדש לשאר בעל חוב. ותירץ **בחיודושי הגרי"ז**, דאף על גב דסבירא ליה, דבעל חוב מאוחר מה שגבה לא גבה, לאו היינו דלא חלה כלל הגביה, דהא לא גרע מלוקח שחל המקח, אלא דטורפין ממנו מדין השעבוד, והכא נמי גבי הקדש מאוחר שגבה, הגביה חלה והוי הקדש, ואי אפשר להפקיע מהקדש, דהקדש מפקיע מידי שעבוד.

כה) תוס' ד"ה בעידנא דיהיב, בתוה"ד, אבל אם נדר כשהוא עשיר ולא הוערך נותן ערך עני. הקשה הרש"ש, דהא **לקמן** (ז:): דרשינן דעשיר והעני נותן ערך עשיר מהא דכתיב "על פי אשר תשיג יד הנידר", ומשמע דאזלינן בתר הנדר ממש. וכן הקשה **הלחם משנה** (פ"ג מערכין וחרמים ה"ה). ולכך כתב דיש ליישב קושית התוס', דלא תלי רחמנא בעשיר והעני בתר שעת הנדר, אלא כשהיה עשיר באותה שעה והיה ראוי לתת ערך שלם, דאף על פי שהעני אוקמא אדיניה, אבל כשהיה לו באותה שעה רק י' או ה' סלעין דנפיק מתורת עשיר, ואחר כך העני, לא איכפת לן, ולא אזלינן ביה אלא בתר שעת נתינה. וכן תירץ **הקדשי דוד**.

דף ח ע"א

א) גמי, בעי רב אדא בר אבהה היו בידו וכו' תיקו. כתב **הרדב"ז** (פ"ג מערכין וחרמים הי"ב) דכיון דלא איפשטא הך בעיא, אם תפס הגובר לוקח הכל לערך אחד, וישאר עליו ערך השני חוב. ואם לא תפס, נותן חצי לערך זה וחצי לערך זה, ונפטר כשאר ספק ממון, דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ב) רש"י ד"ה כולהו חזיא, ועדיין אחד מן הערכין עליו. ומבואר **ברמב"ם** (פ"ג מערכין וחרמים הי"ב), דישאר ערך האחד עליו חוב עד שיתן אותו בעניות או בעשירות כפי השג ידו.

ג) תוס' ד"ה כיון דבבת, בתוה"ד, וצריך לומר שמעריכו על שתייהן ביחד דאי בזה אחר זה לא גרע מנתן לשניה וחזר ונתן על ראשון. כתב **הפני אפרים**, דלכאורה משמע מדכתבו דלא גרע מנתן לשניה וכו', דבהעריכו בזה אחר זה, יצא ידי שתייהן, כדאמרין **לעיל** (ז:). והקשה, דבשלמא נתן לשניה תחילה יצא אף ידי ראשונה, כיון דיהב ליה כל מאי דאית ליה גביה ואף דהכל היה משועבד לה. ומה שאין כן הכא דמשועבד הכל לזו שהעריך בראשונה כמו לאידך, ואם כן, יש יותר לדמותו לנתן לראשונה וחזר ונתן לשניה, דידי שניה יצא, וידי ראשונה לא יצא. והמוצל מאש ביאר, דודאי לא

(יא) רש"י ד"ה לרבות את הולד, דאנא ידענא דאין ומתו פחות משנים. תמה **הרש"ש**, הא בלאו הכי מוכח, דהא כתיב בקרא להדיא "האיש וכו' והאשה". **יב) רש"י ד"ה לידי ניוול**, שאם יהיה חיות בולד יוצא לאחור מיתת אמו וניוול הוא. כתב **המהר"ץ חיות**, דהא דעבדינן הכי, משום דלחיי שעה לא חיישינן, אבל אי ידעינן דיכול לחיות לא עבדינן הכי.

יג) רש"י ד"ה ומקצועין, דזימנין דמיקרי דהיא מייאת ברישא. הקשה **הרש"ש**, אם כן, אמאי פריך לעיל מההיא עובדא דפרכיס, הא זימנין דמיקרי דהיא מייאת ברישא. **והתוס' בנדה** (מד). **בד"ה איהו מייית חילקו**, דהיכא דמתה אמו מחמת לידה, חיישינן דאיהי מתה והולד לא מייית, כיון דכבר נעקר לצאת.

דף ז ע"ב

יד) גמי, ומאי קא משמע לן דמספיקא מחללין שבתא תנינא. הקשה **הרש"ש**, דאי מהתם הוה אמינא, דדוקא באיסורי דרבנן, כמו פיקוח הגל דהוי מלאכה דרבנן.

טו) גמי, פשיטא אלא שנויי המת אסור בהנאה. הקשה **הקדשי דוד**, אמאי הוצרך להקשות פשיטא כדי להוכיח, הא בלאו האי דיוקא מוכח דתניא כוותיה דרב, דהא קתני "תנו שערי לבתי", ומוכח דסבירא ליה דשער המת אסור בהנאה, דהא מתה אין נותנין. ועיין מה שתיירץ.

טז) רש"י ד"ה אלא אמר רב נחמן, דשער המת לא מיתסר בהנאה. וכן כתבו **התוס' בבבא קמא** (י). **בד"ה שהשור**. וכן כתב **הרמב"ם** (פ"ב מסנהדרין ה"ד). אמנם **בשו"ת הרשב"א** (סימן של) כתב, דרב נחמן נמי מודה דלאחר מיתה אסור, ולא שרי אלא בנגזו בין גמר דינה למיתתה.

יז) בא"ד, ושער לאו בר מיתה הוא שאין עשוי להשתנות. ביאר **הזבחי צדק**, דכונת רש"י, דודאי אף דשערות לבנות ישחירו לאחר מיתה, מכל מקום, לא חשיב מיתה אצל שערות, דאדרבה שחרות בשערות הוי סימן בריא, אלא דבכל הגוף שייך מיתה, דנשתנה מחיים למוות, דאפס ממנו כח החיוני והטבעי, אבל בשערות דלאו בר מיתה נינהו, ואין עשוי להשתנות, דכמו שגדלו מחיים כן יגדלו ויאריכו לאחר מיתה.

פרק אין נערכין

יח) מתני, פחות מסלע והעשיר נותן חמישים סלע. כתב **הרמב"ם** (פ"ג מערכין וחרמים הי"א), דאם נתן פחות מערך ישרים לכשיעשיר. דהיינו, דמה שנתן קודם מצטרף לחמישים סלעים. **וההפלאה שבערכין** כתב, דלכאורה מהא דקתני במתניתין דאם העשיר נותן חמישים סלע, משמע, דפחות מסלע שנתן כשהיה עני, אינו מן המנין. ודוחק לחלק בין היכא דנתן פחות מסלע, דלא מיקרי נתינה כלל, לנתן סלע או יותר אף שהוא פחות מערכו.

יט) תוס' ד"ה אין נערכין, פחות מסלע והעשיר לאו דוקא. כתב **הרש"ש**, דנראה, דהא דנקטי חוץ מסלע, נמי לאו דוקא, אלא אפילו נשאר פחות מסלע נמי מגלגלין עליו את הכל.

כ) בא"ד, שם. כתב התוס' יו"ט (פ"ב מ"א), דהא דנקטה מתניתין פחות מסלע, משום דלר' מאיר לא משכחת ליה דלא מהני נתינתו, אלא בפחות מסלע. ולפי זה אתי שפיר טפי הא דתני תו אין נערכין וכו' למיתסר כרבנן, דכיון דנסיב לרישא אליבא דר' מאיר, הדר ונסיב לסיפא נמי אליבא דרבנן, דאי משום הלכתא, אף אי לא הוה הדר וסתים, הוה ידעינן דהלכה כרבנן.

כא) בא"ד, שם. ביאר הברכת הזבח, כגון שהיו לו ה' והעריכו הכהן ונתן ד' והעשיר, נותן כל החמישים. **והצאן קדשים** נמי פירש בהאי גוונא, אלא דכתב, דמגלגלין ונותן לו ההפרש דהיינו עוד מ"ו סלעים. (ועיין לעיל באות יח).

דהיינו "ההסגר", בפחות משבוע אחד, דבסוף שבוע ראשונה מהסגרו אפשר שיוחלט לגמרי, כשיראה בו אחד מג' סימני טומאה, וגם אפשר שיטהר לגמרי בלא שום תיקון, כגון בכהה מראית הנגע, אבל בפחות משבוע אי אפשר שיפטר מהסגירו, דבין אם כהה הנגע, או אם נראה אחד מג' סימני טומאה באמצע השבוע, לא נטהר ולא נחלט, עד שיעבור השבוע וישפטנו הכהן.

(ו) **גמ'**, **צדקתך כהררי אל אלו נגעי אדם**. ביאר **המהרש"א** (חידושי אגדות), על פי מאי דאיתא **בקיודשין** (לא:), שדרש אבימי מזמור לאספ וכו'. ופירש **רש"י** (שם) **בד"ה איסתייעא מילתא**, דקינה מיבעי ליה אלא שאמר שירה על שכילה הקב"ה חמתו על העצים והאבנים, ומתוך כך התיר פליטה. והכי נמי הכא, דצדקה עושה הקב"ה שלא כלה חמתו על האדם בנגעיו, אלא על הבתים, משפטו תהום רבה שיהיו נגעים בהם ג' שבועות.

(יא) **גמ'**, **אמר רב יהודה אלמלא צדקתך כהררי אל**. ביאר **העיון יעקב** (עין יעקב), דעיקר פלוגתתם, על פי מה שפירש **רש"י** אקרא ד"בראשית ברא אלוקים", דמתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין ואחר כך שיתף מידת הרחמים, דהיינו מידת הדין קדם למידת הרחמים, וכן איתא **בראש השנה** (יז). דבתחילה אמת ולבסוף חסד. אבל מהא דכתיב "ביום עשות ה' אלוקים" משמע, כמאן דאמר שהקב"ה הקדים רחמים לרוגז. ולפי זה יש לומר דר' יהודה סבר כר' יוסי, דאלמלא שאתה מקדים רחמים לרוגז שלא יכריע כלל הכף מאזונים, מי יוכל לעמוד לפני משפטיך תהום רבה. ורבה סבר כר' אלעזר, דמתחילה מידת הדין וכשרואה שהכף מכריע לחוב, כובש על ידי מדת הרחמים, שכבר הכריע לחובה.

(יב) **מתני'**, **ולא נראה יתר על שמונה**. כתב **ר"ע מברטנורא** (פ"ב מ"ב), דבדין היה שיהיו כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר, אלא מפני יתירות הב' ידות שעה. וכתב **הרש"ש**, דאינו טעם מספיק על הוספת ב' עיבורין דמהאי טעמא היה די בעיבור אחד נוסף. וכל שכן דלא הוי טעם על ח' חסרין. לכך כתב, דיש עוד סיבות, כגון שלא נראה הירח מפני העבים, או משום מיתאי וירקא.

(יג) **רש"י ד"ה לחם הפנים**, חלו שני ימים טובים של ראש השנה להיות חמישי בשבת וששי בשבת נאפה לחם הפנים ברביעי בשבת ונסדר בשבת ונאכל בשבת שניה שהוא אחד עשר לאפיייתו. **ובמנחות** (ק). כתב **בד"ה שני ימים**, ואי קשיא י"ב נינהו דהא אין נאכלות עד מוצאי שבת דאורתו שבת הוי יום הכפורים, הא לא קשיא, דלענין אכילת קדשים לילה הולך אחר יום שעבר, וכדאמרינן **בחולין** (גג), הילכך חשיב י"א. **והתוס'** **במנחות** (שם) **ד"ה שני ימים** תירצו, דאם באו עדים מן המנחה ולמעלה דנהיגין אותו יום קודש ולמחר קודש יום שני עיקר, ומנינן מיניה יום הכיפורים ויחול אחר שבת. ואם קודם מנחה באו עדים, לא עבדינן אלא חד יומא, ומחרתו דהוא ערב שבת הוי חול. ואף על פי שכבר אפו לחם הפנים מערב יום טוב, חוזרין ואופין אחרים, לקיים "לחם חום" כמה שנוכל יותר, וראשון נאכל בפדיון.

(יד) **רש"י ד"ה קטן**, ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה וכו'. **הנודע ביהודה** (מהדורא קמא אורח חיים סימן ל), הוכיח מדברי **רש"י**, דסבר כדעת **הרמב"ם** (פ"א ממילה הט"ו), דדוקא יום ב' של ראש השנה אינו נדחה מפני מילה שלא בזמנה, אבל יום טוב שני של גלויות נדחה מפני מילה שלא בזמנה. ודלא **כשו"ת הרא"ש** (כלל כו סימן ה) שכתב, דהא דקתני **בשבת** (קלז), דשני ימים טובים של ראש השנה נימול ל"ב, הוא הדין ביום טוב שני של גלויות, אלא שהמשנה נשנית בארץ ישראל.

(טו) **רש"י ד"ה דאם כן**, שחדש לבנה תשעה ועשרים יום וחצי ושתי ידות וע"ג חלקים. ביאר **התוס'** יו"ט (פ"ב מ"ב), דכל חלק הוא אחד מתתרת"ף לשעה, והשתי ידות הם ב' שלישים. וביאר **הרמב"ם** (פ"ו מקידוש החודש), דהטעם שקבעו תתרת"ף חלקים לשעה, לפי שהוא מתחלק לחצי ולשליש ולרביע ולחומש ולשתות ולשמינית ולתשיעית ולעשור, ועל ידי כן, נוכל

יצא ידי ראשונה, אלא דכונת התוס', דגבי שניה יצא, דהוי כנתן לשניה תחילה, דבהא יצא אף ידי ראשונה, כיון דיהיב לה כל מה דאית ליה גביה, ואף דלא יהיב ליה כל מה דהיה משועבד לה, והכא נמי גבי שניה, דאף דהכל היה משועבד לה, מכל מקום, השתא דיהיב ליה כל מה דאית ליה, מהני.

(ד) **רש"י ד"ה פתח**, שזה דין נדה דאורייתא ראתה היום וכו'. כתב **בחידושי הגרי"ז**, דמבואר מרש"י ב' דינים. א'. דאם נעשית זבה אינה חוזרת לנדתה עד שתספור ז' נקיים ואף שכבר עברו הי"א יום. ב'. דאם הרחיקה ראייתה, אינם מתחילים ימי זיבה אלא לאחר ראיית נדה וטומאת נדה. וכל שלא ראתה אין כאן י"א יום, והוה נדה בתחילת ראייתה. וכן כתב **הרמב"ן** (הובא **במגיד משנה** פ"ו מאיסורי ביאה ה"ו). דמשעה שהאשה נעשית זבה גדולה אינה חוזרת לימי נדות עד שתספור שבעה נקיים, דהיינו אם ראתה שלשה ימים בסוף י"א ושפעה וראתה גם ביום הרביעי שהוא מן הימים הראויים לנדה, אפילו התחילה למנות נקיים שלה וסתרה וחזרה למנותן וסתרה, אינה אלא זבה שסותרת, וכשתשלים שבעה נקיים, ותראה, תחזור לתחילת ימי נדה. וכתב, דאם לא ראתה ב"א ימי זיבה וחזרה וראתה ביום י"ט הויא נדה, ואם לא ראתה עד יום כ"ז דהיינו שעברו שבעה, והשתא הוו ימים הראויין לזיבה, מכל מקום הרי זו תחילת נדה, דאין י"א יום אלא בסמוכין לז' שראתה בהן נדות. ועיין באות הבאה.

(ה) **גמ'**, **טועה שאמרה יום אחד טמא ראיתי וכו'**. עיין באות הקודמת, אמנם **הרמב"ם** (שם) כתב, דכל שבעת הימים שקבעה לה וסת בתחילתן, הם הנקראים ימי נדה, בין ראתה בהן דם ובין לא ראתה. וכל י"א יום שאחר הנדה הן הנקראין ימי זיבתה, בין ראתה בהן דם בין לא ראתה. וכתב **המגיד משנה** (פ"ח מאיסורי ביאה הט"ז), דאף דהרמב"ם סבר, דאשה שאינה טועה מונה שבעה וי"א בין תראה בין לא תראה. מכל מקום, בטועה סבר, דכיון דאינה יכולה לשמור אותו סדר. דנו אותה חכמים כמי שעוקרת וסתה וקובעת וסת אחר.

(ו) **רש"י ד"ה ארבעה ימים**, בסוה"ד, תחילת נדה או סוף זיבה. הקשה **המוצל מאש**, אמאי דקדק רש"י לכתוב סוף זיבה, בשלמא היכא דצריך לחלק הימים ולומר שהימים האחרונים היו תחילת נדה, צריך לומר שהשנים הראשונים היו סוף זיבה, אבל הכא אין צריך. וכתב, דאי הוה גרסינן ברש"י "או יום אחד היה בסוף זיבה" הוה ניחא.

(ז) **גמ'**, **עשרה ימים טמא ראיתי פתחה עשרה וכו'**. [דהיינו דאף אם נאמר דשני ימים הראשונים היו ימי זוב, מכל מקום עברו שמונה ימים משהתחילה נדתה, ויום השמיני הוא ראשון לימי זוב, וממתינה עוד עשרה להשלים מנין ימי זוב]. כתב **העולת שלמה**, דיש להסתפק, בנדה ששופעת מתוך ז' לאחר ז' ג' ימים, האם נעשית זבה גדולה, או עדיין נדה היא, כיון דלא הפסיקה בטהרה. ורצה להוכיח מהא דאמר "פתחה עשרה" דאם תראה לאחר ז' ימים מעת שהתחילה בראייה, לא חשיב ראיית נדה, דאי חשיב ראיית נדה, ניחוש שמא היתה תחילת נדה, וביום העשירי שפסקה מלראות כלתה נדותה, ואינה חוזרת לנדותה עד י"א יום, אמנם כתב, דיש לדחות, דמיירי דאמרה דבכל יום לא ראתה אלא פעם אחת והפסיקה.

דף ח ע"ב

(ח) **גמ'**, **ותו יום אחד ושני ימים בת איתו קרבן היא**. הקשה **המים קדושים**, דהכא משמע ד"טועה" היינו שראתה ולא ידעה כלל באיזה יום למיניה, ואם כן, איכא לספוקי דלמא ראתה בשבעה ימי נקיים וסתרה את הראשונים וחיבת בקרבן. ותירץ, דמשמע ליה "יום אחד טמא ראיתי" דקודם לכך היתה מחזקת עצמה בטהרה לגמרי.

(ט) **מתני'**, **אין בנגעים פחות משבוע וכו'**. ביאר **התפארת ישראל** (אות יא), דכל מי שיש בו נגע ונוקץ להסגר, אי אפשר שיפטר "מדין הנגע בתחילה",

הדרגת היוזמי

מסכת ערכין דף ה – דף ט

כו טבת – כז טבת התשע"ב

ימים, ולהכי נחא טפי לדחות ראש השנה זו מיום מולדו ביום ג' ליום ה', ויהיה ראש השנה הבא ביום ב', ויהיה בין ראש השנה זו לראש השנה הבאה רק ד' ימים ותהיה השנה כסדרן.

ח) גמ', סברי איתחזווי איתחזי וכו'. הקשה הקרבן אשם, אמאי לא משני הכא הא דשני לעיל, דחוד יומא לאו אדעתיהו דאינשי. ותיירץ, דכונת הגמ' דאף אם תמצוי לומר דאנשים מרננים גם על יום אחד, הכא לא היו מרננים, שהיו אומרים שבאמת חידוש הלבנה היה כבר אתמול, ואנחנו לא נתנו לב לכך.

ט) גמ', שם. הקשה המעשה חושב, לפי הגירסא בגמ' "מייתרא סיהרא" דהיינו סיהרא עתיקא, מאי משני איתחזווי איתחזי, הא אינו שייך אלא אם הנדון אם כבר רואים את הלבנה החדשה או לא, אבל אם הנדון מחמת שעדיין רואים את הישנה, היאך אמרי אינשי שרבנן כבר ראו את החדשה. לכך ביאר, דיש לחלק בין היכא דהמולד קדם לקביעות, לבין היכא דהקביעות קדם למולד, דהיכא שהמולד קדם לקביעות ראש השנה, יש רק שינוי אחד, דהיינו, דנראית הלבנה ובית דין עדיין לא עשו הקביעות של ראש השנה. אבל היכא דקדם לקביעות למולד, דאיכא ב' שינויים, א', דעדיין רואים הישנה ביום ראש השנה, ב', דכיון שראו הלבנה הישנה היום, ודאי שלא תיראה החדשה עד שיעברו כ"ד שעות, כדאמרין בראש השנה (כ:), כ"ד שעות מתכסה הירח י"ח שעות מהלבנה הישנה ושש שעות מהחדשה, ולהכי לא סגי לגמ' לשנויי, לאו אדעתיהו דאינשי, דמאחר דיש כאן ב' שינויים הניכרים לעין, ודאי ירננו אינשי, ולהכי משנינו, דסברי איתחזווי איתחזי, דהיינו שהאנשים לא יודעים את הכלל שכ"ד שעות מתכסה הירח, ואם כן, אין אפשרות שתראה החדשה, וסברי דעוד תראה היום החדשה, ולא ירננו.

י) תוס' ד"ה כגון שהיתה, דכי תשים ה' כ"א תקפ"ט יהיה המולד ה' שני וכו'. ביאר הצאן קדשים, כגון שהיה המולד בשעה כ' או י"ט על היום, וכשתשים הכ"א תקפ"ט יהיה מולד זה שעה ט"ז או י"ז.

דף ט ע"ב

יא) גמ', שם. רש"י בד"ה במאי קמפלגי כתב, דעולא סבר כתנא קמא דלעולם שלשים הלכך לא מיתוקמא מתניתין אלא בחד טעמא. הקשה החזון איש (בהוספות שבסוף קדשים עמ' 328), דאף דעולא סבר דחודש העיבור לעולם ל' יום. מכל מקום הוי מצי לאוקמה נמי כרב הונא דלא יעשה יותר מח' מעוברים, וכגון דעשה אחד מהמלאין חסר תחתיו, והוי בשנה ז' חסרין וששה מלאין. ותיירץ, דאפשר דמאן דסבר דחודש העיבור ל', אית ליה, דשנה מעוברת הוי שפ"ד יום, והיינו דאין לחסר חודש תחתיו. ועוד תירץ, דכיון דחודש העיבור מלא לא הוי דבר מסוים, לשנות המשנה בחיסור אחד מן המלאים.

יב) גמ', כמה עיבור השנה ל'. ביאר הטורי אבן בראש השנה (יט:), דטעמא משום דהוי תקנת חכמים לעשות לעולם יום קבוע לראש חודש אדר שני, שיהיה ביום ל"א לאדר ראשון, שלא להטריח השלוחים בשנת העיבור לצאת על אדר שני מפני הפורים, והא דלא תיקנו להפך שיהיה לעולם חסר, והוי נמי יום קבוע ואין צריך להטריח השלוחים, משום דסבירא ליה כמאן דאמר בראש השנה (יט:), דמאימינן על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו, אבל לא לקדשו, משום כזה ראה וקדש, ומשום הכי אי אפשר לתקן שיהיה לעולם חסר, דזימנין דלא נראה החדש ביום ל', אבל אי עבדינן מלא אפילו אם נראה ביום ל' שפיר, דכזה ראה וקדש הוא.

יג) גמ', רשב"ג אומר חדש. כתבו התוס' בסנהדרין (יא). בד"ה רשב"ג אומר, דמשמע מהכא, דחדש סתם חסר. והקשו, מהא דפרכינן בנזיר (ה:), ואימא שלשים כדכתיב "עד חדש ימים". ותיירצו, דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. עוד תירצו, דכיון דקאמר תנא קמא שלשים יום, מוכחא מילתא

להשתמש בהם בכל אלו המנינים כשנצטרך לכל מנין ומנין מהם. (טז) בא"ד, לב' חדשים נ"ט ימים חודש אחד מכ"ט וחדש אחר מל' יום. ביאר התוס' יו"ט (פ"ב מ"ב), לפי שאי אפשר לומר, שראש חודש יהיה במקצת היום עד שיהיה מקצת היום מחודש שעבר ומקצתו מחודש הבא. דהא אמרינן במגילה (ה:), מנין שאין מחשבין שעות לחדשים שנאמר "עד חדש ימים" ימים אתה מחשב לחדשים ואי אתה מחשב שעות לחדשים.

יז) גמ', אמר רב הונא לא נראה לחכמים לעבר יתר על שמונה. ביאר התפארת ישראל (פ"ב אות יד), דהא דנקט הך לישנא ד"לא נראה" ולא נקט בקיצור כברישא, משום דברישא כשמחטרין ב' חדשים יותר מהראוי, אין זילותא לבית דין, דאמרי אינשי איתחזי להו לרבנן הלבנה בחודשה כבר, ואף שלא ראינהו, ומהאי טעמא הוה מסתבר שבעת הצורך יחסרו חדשים יותר מח'. ולהכי קאמר מתניתין דאפילו הכי אין מחטרין יותר מב' חדשים יותר מהראוי, ומה שאין כן בסיפא דהבית דין מעברין חדשים יותר מהראוי, בכי האי גונא ודאי שייך זילותא לבית דין, דהא הכל ראו הלבנה בחודשה, ואפילו הכי בית דין עיברו את החודש, ולא שייך לומר איתחזווי, אלא לאו אדעתיהו, ולהכי נקט לא נראה, דהיינו לא מסתבר שיעברו יותר מב' חדשים. והרמב"ם בפירושו המשניות (פ"ב מ"ב) ביאר, דלא נראה להן לפי העיקרין שבידיהן, שראוי להיות מעוברים יותר מח' חדשים.

דף ט ע"א

א) רש"י ד"ה קדים אתי סיהרא, ומרנני עלמא בתר רבנן. הקשה המעשה חושב, הא בתורת כהנים (פר' אמור), יליף מקרא דאין לקבוע ראש חודש אחר שני ימים מחידוש הירח, ואמאי נקט רש"י דהטעם משום רינן, דלא הוי אלא מדרבנן. ותיירץ, דבתורת כהנים לא ממעט אלא שלא יעשו ראש חודש ביום ל"ב מראש חודש שעבר, דבהאי גוונא יהיה החודש שעבר ל"א יום, אבל היכא דליכא יותר משלשים יום מחודש שעבר, אף שכבר נתחדש הירח שני ימים קודם, וכגון שעשו כמה חדשים מלאים זה אחר זה, לא נתמעט מקרא.

ב) תוס' ד"ה מאי שנא, והיה הקיבוע ביום ו'. כתב העולת שלמה, דלדוגמא בעלמא נקטו יום ו' דהא לא אד"ו ראש.

ג) גמ', כגון שהיתה שנה לפניה מעוברת. כתב החזון איש (ליקוטים ערכין), דלא יתכן לאוקמא למתניתין בחיסור שנה שלפניה, דאם כן, לא ידענו כמה חיסר והתנא לא אתי לסתום אלא לפרש. ומסתמא איירי בדבר מסוים.

ד) רש"י ד"ה ואכתי חד יומא, ואף על גב דיומא ופלגא היא וכו'. ביאר הבארות המים, דאף שעשינו לחודש העיבור חסר, לא הקדמנו השנה החדשה לפני המולד רק בחצי יום, דחדש לבנה הוי כ"ט יום וחצי, ועל ידי הח' מלאים נדחה ראש השנה בב' ימים שלמים.

ה) בא"ד, והאי דנקט שנה שלפניה משום דלא מיתוקמא מתניתין בשנה מעוברת וכו'. אמנם בתוס' ד"ה הכא נמי כתבו, דבאותה שנה קיימינן והוה ליה למימר דהשנה מעוברת. וכתב הברכת כהן (עמוד נ"ח אות ז), דיש ליישב, דהא דקתני מתניתין ד' חדשים מעוברים, היינו למנין החדשים שמלבד חודש העיבור, דבהם סגי בארבעה מלאים בשנה, אבל ודאי דגם חדש העיבור צריך להיות חסר.

ו) תוס' ד"ה מחד יומא, ואכתי ליכא אלא חד יומא. ביאר העולת שלמה, משום דשית שעי מיכסא סיהרא. ומשני, דלעולם לא רצו לעשות יותר מז' מלאים, אבל השתא דרוחין מולד גטר"ד ליום ה', לא עבדינן שני מלאים אלא ז' מלאים בשנה שלפניה, וז' מלאים בשנה זו.

ז) בא"ד, ולא רצו לתקן אותם שסדרו לנו עיבורים וקביעות שיאריכו בשום פעם יותר מז' מלאים. ביאר התפארת ישראל (סדר מועד שבילי הרקיע סימן יא), דאין עושין ח' מלאים, משום שהוא ארוך הרבה יותר מדאי מ"ב פעמים כ"ט ימים וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים בשנה פשוטה. דהא לא הוי אלא שנד

דאידיך תנא חדש חסר קאמר.

יד גמ', ועיבור שנה שלוש יום. ביאר השיטה מקובצת (בהשמטות אות ח), דכשעושין חודש העיבור משלושים יום, צריך לחסר בקיץ אחד מהחדשים המלאים, כדי שלא יהיה בין ראש השנה יותר מה' ימים. והקשה, אמאי עושין לחודש העיבור ל' יום. וכתב, דאין לומר, משום דלא נראה חדש בזמנו, דהא סבירא להו לאחרים דלא בעינן לקדש על פי הראיה. ותיירך, דדוקא קביעות שאר חדשי השנה אין לשנות סדרן, אפילו לצורך ראייה, אבל חודש העיבור מעיקרא להכי אתקין, דמעברין אותו לצורך ראייה.

טו גמ', והאיכא יומא דשעי. פירש רש"י בד"ה והאיכא יומי, דלשלש שנים טפי חד יומא וכו'. צא לשלש שנים לכל שנה שמונה שעות תמצא יום אחד. הקשה המוצל מאש, דפירש"י שפיר דוקא אם כל הג' שנים היו פשוטות, והרי אחת לג' שנים איכא נמי שנה מעוברת.

טז רש"י ד"ה ויומא דתלתין שנין, שהרי מן התתע"ו וכו'. הקשה המוצל מאש, הא בשלשים שנה יש לפחות עשר שנים מעוברות וחלקיהם מועטים דלא הוי אלא תקפ"ט לכל שנה, ואם כן, לא מגיע יום לשלשים שנה.

יז גמ', כיון דליתיה בכל שתא לא קא חשיב. הקשה הרש"ש, דמכל מקום, יקשה לאחרים דהא משכחת להו נמי דיחול ראש השנה לאור אור עיבורו, כיון דמוסיפין יום אחד. ותיירך בראש השנה (ו:), דלדידהו צריך לומר, דמסתמא מעברין לאחד מירחי סיתוא בתחילת השנה, כמו שאנו עושין. ועיין מה שתיירך בעולת שלמה.

יח גמ', ואם איתא זימנין דמשכחת לה ששה. כתב המעשה חושב, דהוה מצי לדחויי דאתיא כאחרים דלית להו מלאים וחסרים. אלא דמשנינן לפי האמת.

דף י ע"א

א מתני', ולא מוסיפין על ארבעים ושמונה. כתב ר"ע מברטנורא (פ"ב מ"ג), דהא דתנן "ולא מוסיפין על ארבעים ושמונה", לאו דוקא, דהא זימנין דמוסיפין עד חמישים ושבעה תקיעות כשחל ערב פסח להיות בשבת, ומשום דלא שכיח כולי האי לא חשיב להו.

ב מתני', אין פוחתין משני נבלים וכו'. כתב רבינו גרשום, דנבל היינו עץ העשוי כמין נפה עגול, ופורס עליה מיכן ומיכן והוא הכרס של כבש של קרבן התמיד, וכדתנן "מעיו לנבלים", והיינו הכרס, והיה מניחו ליבשו, ואחר כך מכה על הכרס ומשמיע קול גדול. אמנם ברש"י לקמן (יג:), בד"ה הנפיש קליה כתב, דנבל עשוי כמפוח של נפחים, ומוציא קול על ידי רוח. ובפירוש המשניות לרמב"ם (פ"ב מ"ג) כתב, שהוא עשוי כמין נאד.

ג רש"י ד"ה ולא מוסיפין על ששה, לא אתפרש טעמא. ובתפארת ישראל (פ"ב אות כו) ביאר, משום דבפחות או יותר מאלה, יושחת נועם הזמר.

ד רש"י ד"ה ולא היה, ובשעת הקרבה וכו'. את ההלל וכו'. כתב העולת שלמה, דמשמע מלשון רש"י, דאין החליל מכה בשיר שאומרים בשעת ניסוך, אלא בהקרת הקרבן כשאומרים הלל, ואינו אלא בקרבן מוסף, דהא משמע דאין אומרים אלא במוסף וכדאמרין לקמן (עמוד ב), דבחג חלוק בקרבנותיהן. ומלשון רש"י בסוכה (ג). בד"ה בשיר של קרבן, משמע, דהחליל מכה בשיר שאומרים בשעת ניסוך לתמיד של שחר ושל בין הערבים. והקשה, מהא דאמרין בסמוך מאי שנא הני הואיל ויחיד גומר בהן את ההלל, ופירש רש"י בד"ה שמונה, דשמונת ימי חנוכה לא חשיב במתניתין משום דליכא קרבן. והא לפי מה שפירש רש"י בסוכה, דהחליל היה מכה בתמיד של שחר ובתמיד של בין הערבים, בחנוכה נמי יהיה חליל. אמנם לפירוש רש"י דהכא, ניחא.

ה בא"ד, ובשאר ימים היו נבלים וצלצל וכינורות. וכן כתב השיטה מקובצת (אות ד). אמנם מדברי הרמב"ם (פ"ג מכלי המקדש ה"ד) משמע, דבכל יום היו מנגנים בחלילים. וכתב בשיעורי הגרמ"ד סאלאוויצקי, דצריך לומר,

דכונתו, דבכל יום היו החלילין רשות בלבד, ובהני י"ב ימים היו חובה. וכתב, דמדברי הרבינו גרשום נמי משמע, דסבר כהרמב"ם, דכשהיה מנגן עם החליל נגנו עמו עוד כלים, דהא פירש בסמוך, דהא דקתני ד"לא היה מחלק אלא באבוב יחיד", היינו דהחליל היה מאריך אחר שאר מיני זמר. אבל ברש"י פירש, דכל שאר החלילים היו שותקים, ואזיל לשיטתו דהחליל לא היה מנגן עם שאר כלי הזמר.

ו גמ', אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום כמאן כרבי יהודה. כתבו התוס' בסוכה (גד). בד"ה מהו דתימא, דלרבי יהודה לא יפסיק אלא כדי נשימה, דהפסקה צריך וכדאיתא בראש השנה "ותקעתם תרועה" תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה. אמנם הרמב"ן בראש השנה (לד). כתב, דלרבי יהודה צריך לעשותם בנשימה אחת. וכתב הברכת כהן, דלכאורה יש לומר, דתוס' והרמב"ן נחלקו בהא דסבר רבי יהודה דתקיעה תרועה ותקיעה חדא היא. דתוס' סברי דלרבי יהודה הוי ב' קולות אלא דהוי חדא מצוה, ומשום הכי יש להפסיק בין קול לחבירו. והרמב"ן סבר, דהוי קול אחד ארוך, ומשום הכי יש לעשותן בנשימה אחת.

ז רש"י ד"ה אפילו כרבנן, אלא שלא ישהה בינתיים יותר מדאי. כתב בשיעורי הגרמ"ד סאלאוויצקי, דיש לעיין מהו השיעור דשרי להפסיק ומהו "יותר מדאי". וכן יש לעיין בהא דכתב ברבינו גרשום, דפורתא מצי מפסיק, דמאי "פורתא". וברש"י בסוכה (גג:), ד"ה ולא כלום, פירש, דלר' יהודה לא היה מפסיק בינתיים אלא כדי נשימה. ודייק בשיעורי הגרמ"ד סאלאוויצקי, דמשמע דלרבנן מצי לאפסוקי יותר מכדי נשימה.

ח תוס' ד"ה אין בין, והכי נמי לרבנן דאסור להפסיק התקיעות וכו'. כתב בשיעורי הגרמ"ד סאלאוויצקי, דלכאורה כוונתם להוכיח דכשם שלר' יהודה אסור להפסיק בין תקיעה לתרועה, כיון דהוי חדא תקיעה, הכי נמי לרבנן אסור להפסיק באמצע תקיעה כיון שהיא תקיעה אחת. והקשה, מהא דכתב רש"י בסוכה (גג:), בד"ה ולא כלום. (עיין באות הקודמת). דאף לר' יהודה מפסיק כדי נשימה בין תקיעה לתרועה, והא פשיטא דלרבנן לא מצי לאפסוקי כדי נשימה באמצע התקיעה. ועל כן כתב, דתוס' סבר דלר' יהודה אסור להפסיק בין תקיעה לתרועה אפילו כדי נשימה. ואהא כתבו, דהוא הדין בתקיעה לרבנן. והקשה, אמאי בעי להוכיח דאת, הא פשיטא דהויא תקיעה אחת ואסור להפסיק.

ט תוס' ד"ה שמונה עשר, הא דלא חשיב ערב פסח דהוה ליה י"ט. הקשה המראה כהן, דלכאורה הוה מצי להקשות אמאי לא חשיב נמי שחיטת פסח שני והוי עשרים יום. וכתב, דיש לומר, דמאחר שאינו נוהג רק לטמא ושהיה בדרך רחוקה, לא חשיב.

י תוס' ד"ה י"ח ימים, בתוה"ד, דאם לא כן מיד שראה רב שלא בירכו לפניו מיד היה יכול להבין שלא היה חובה אלא מנהג וכו'. וכתבו התוס' בתענית (כח:), בד"ה אמר, דליכא למימר דרב לא בא לבית הכנסת בתחילת קריאת ההלל אלא באמצע, ומשום הכי לא שמע אם בירכו הברכה. דהא קתני רב "איכלע" לבבל, ואם איתא דבא באמצע התפילה, הוה ליה למימר איקלע לבי כנישתא.

דף י ע"ב

יא גמ', דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן. במשנה ברורה (סימן תצ סק"ז) העתיק דברי הט"ז (שם סק"ג). והוא מדברי הבית יוסף אורח חיים סימן תצ ד"ה כל בשם השבלי הלקט (סימן קעד טט): בשם מדרש הרנינו פרשת סוכה, דהטעם דאין גומרין את ההלל בשאר ימי הפסח, משום דבשביעי של פסח אי אפשר לגמור את ההלל, מפני שטבעו בו המצרים בים ואמר הקב"ה מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה (ילקוט שמעוני דברי הימים ב רמז תתרפ"ה), וכיון שאין אומרים בו, אין אומרים נמי בכל חול המועד, שלא יהיה חול המועד עדיף מיום טוב. והקשה בשיעורי הגרמ"ד סאלאוויצקי, מהא דמבואר בסוגיין טעמא אחרינא. עוד הקשה,

הדרך היומית

מסכת ערכין דף י – דף יא

כה טבת – כט טבת התשע"ב

קולות כלי השיר, אלא, היא היא המגריפה המזכרת בסוף פ"ה דתמיד, והיא דהכא אין הכוונה עליה. אמנם בפירוש הראב"ד (שם), נמי פירש כפירושם ומפרש וזו שקראו מגריפה על שם שכמו שמגריפה גורפת הדשן יחד כך אותו הכלי מחבר מיני זמר יחד, והוא דתנן שם בפרק ה' וכו' נטל את המגריפה וזרקו וכו', לאו זריקה ממש שהרי מי מוציא קול על ידי זריקה, אלא, דכשהיו רוצין לשורר בה לא היו מוציאין כל הקולות יחד אלא פעמים קול זה ופעמים קול זה כדרך שמנגן בכנורות שמרבים עניני קולות כדי לתקן הנגינה ובה היה מתחיל לשורר, וממנה היו יודעים הלויים שכבר נכנסים לדבר בשיר, אבל בכאן כשהגיע בין האולם ולמזבח זרקו כולם בפעם אחת דהיינו שכל הקולות שהיו בה היה מכווין להוציא ביחד, ולפיכך היה קול גדול שלא היה אדם שומע את קול חבריו. והיינו, דהיא היא המגריפה דהכא ודתמיד פ"ה. וכן הביאו בתפארת שאול בתמיד (שם) וכתב דהתנא בתמיד לא דק לסדר הקולות. ועיין בתוספות יום טוב (שם), שהמגריפה דתמיד פרק ה' אינה המגריפה דתמיד פ"ג מ"ח ודהכא שהיה כלי שיר חשוב, דזה אי אפשר שיזרקוהו שלא ישברו קניה, עיין שם. אמנם כבר תמה בשו"ת מלמד להועיל (אורח חיים ח"א סימן טז), דכל רואה יראה כמה מן הדוחק הוא לומר שהיו ב' מיני כלי קול במקדש ושניהם שמש מגריפה. והתוס' יום טוב אילו היה רואה דברי הראב"ד היה חוזר מדבריו. ואם כן חזינו, דהמגריפה היתה משמשת לדברים מיוחדים ולא כשאר כלי שיר. ועיין להרב ר' אברהם משער אריה בספרו שלטי גבורים (פ"ו), דלגודל קול המגריפה לא יכלו לויים לשורר עמה, עיין שם.

דף יא ע"א

א) גמ', נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר. הקשה הבן יהודיע, דאמאי הוצרך לפרש דנמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר, הרי אף תינוק יודע לחשבו. ותיריך, דבא לספר הנס שנעשה בה, דאף דתרי קלי לא משתמעו וכאן היו מאה מיני זמר, מכל מקום כולו מישתמעו לשומע שהוא מרגיש בשמיעה של מאה קולות, אף שיוצאין בבת אחת.

ב) גמ', אמר רב נחמן בר יצחק וסימנך מתניתא גוזמא. הקשה האמרי ישראל, אמאי לא קחשיב לה גבי הא דאיתא בחולין (צ:), דתפוח היה באמצע המזבח וכו' כשלוש מאות כור, אמר רבא גוזמא, ומייתנין נמי התם להא דהשקו את התמיד בכוס של זהב, דאמר רבא גוזמא.

ג) רש"י ד"ה מתניתא גוזמא, דרך משניות לשנות גוזמא כגון הנך דאמר בשחיטת חולין. כתב הערך דל, דכוונת רש"י, דהך דתני הכא "אלף מיני זמר" לאו גוזמא הוא, אלא דנתן סימן שלא תטעה, דדרך המשניות לנקוט גוזמא, ולכך תזכור דהברייתא תני אלף.

ד) גמ', דמאן דאמר עבדים היו קסבר עיקר שירה בפה. התוס' ביבמות (פו:): **בד"ה ומבני לוי** כתבו, דהא דקניס עזרא ללוים, משום דאותן לויים שעלו היו קצוצי בהונות וכו' ולפי שלא מצא שם ראויים לשיר עמד וקנסם, ואפילו למאן דאמר עיקר שירה בפה, מכל מקום הקפיד משום דאיכא נמי מצוה בכלים. והקשה הגבורת ארי (בתענית כז:), הא למאן דאמר עיקר שירה בפה, שיר בכלים אפשר בישראלים ואפילו בעבדים כדאמרינן הכא, ואם כן, אמאי הקפיד. ובשו"ת אבני נזר (אורח חיים סימן כו סק"ה) כתב דיש ליישב, דהא דאמרינן גבי בילה ד"כ"ל הראוי לבילה אין בילה מעכבת, היינו דוקא אם קודם שהכשרנו בלא בילה היה ראוי לבילה, והכא נמי כיון דמצוה נמי בכלים, אם כן, אף בדיעבד אינו כשר בלא כלים, אלא אם כן, ראוי בכלים, והא דמכשרינן בעבדים אף דאיכא מצוה בכלים, דכיון דאינו מעכב לא חשיב עבודה, אבל אם היה מעכב השיר בלא כלים, הוה חשיב עבודה, ומשום הכי כיון דהיו הלויים קצוצי בהונות, חשיב אינו ראוי לשיר בכלים, וכיון דלא הוכשר בלא כלים חשיב עבודה, ולכן עבדים פסולים.

ה) גמ', לעולם קסבר עיקר שירה בפה. כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (פ"ב מ"ג), דהכל מודים שהשיר אין אומרים אותן אלא לויים, ולא נחלקו אלא במנגינם על השיר, דהא עיקר שירה הוה בפה, ואמר רחמנא בלוי "ושרת בשם ה' אלוֹקֵינוּ" איזהו שירות שהוא בשם ה' הוה אומר זו שירה. וכן מוכח בתוס' ד"ה אל תיקרי, דכתבו, דמפיק מקראי דשיר הוה עבודה וזר חייב עליה מיתה. אמנם התוס' בתענית (כז:). **בד"ה מר סבר עיקר שירה בפה** כתבו, דלהאי מאן דאמר כיון דעיקר שירה בפה, הכל כשרים לומר שירה, אפילו

דהאי טעמא מהני דוקא דלא יאמרו הלל בשביעי של פסח משום הנס, אבל אכתי בעינן לאומרו משום עצם יום טוב. ותיריך, דודאי טעמא דלא אמרינן משום יום טוב, כדקתני בסוגיין, אלא דהמשנה ברורה אתי לפרש אמאי לא אמרינן משום הנס. ועיין באלוה רבה סימן תצ אות ו שהביא מהכלבו (סימן נו) טעם נוסף, כיון דאין חיוב מצה אלא בלילות הראשונות, מה שאין כן בסוכות החיוב כל ז' ימים.

יב) גמ', אפשר מלך יושב וכו' וישראל אומרים שירה לפניו. כתב המהרש"א (חידושי אגדות), דהיינו שירת הלל, אבל שירת "או ישיר", אומרים בראש השנה וביום כיפור, דאינו אלא סיפור דברים שירה שאמרו משה וישראל. וכתב, דלפי זה אתי שפיר נמי הא דכתבו התוס' בד"ה אמרו מלאכי, דבראש השנה וביום הכיפורים אין לדלג "והחיות ישוררו וכרובים יפארו", משום דמה שהחיות אומרים, אינו אלא סיפור דברים.

יג) גמ', לפי שאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דלפי שכשנכנסו לארץ ישראל נתקדשה, והקב"ה נקרא "אלוקי הארץ אשר ה' אלוֹקֵיך דורש אותה תמיד", והנס נעשה על ידו ולא על פי שליח, הלכך ראוי לומר עליו הלל, מה שאין כן, נס שבחוץ לארץ נעשה על פי שליח או על ידי מלאך. וכתב, דהא דאמר רב נחמן בסמוך, דכיון שגלו חזרו להיתרן הראשון, היינו משום דודאי כשישראל על אדמתן, אין השכינה שורה אלא בארץ ישראל ובמקום קדושה, ולכך אין לומר שירה אלא על נס שבארץ ישראל, אבל כשגלו הרי גם השכינה עמהם בחוצה לארץ, וכדאמרינן "עמו אנוכי בצרה", ולכך יש לומר הלל גם על נס שבחוצה לארץ.

יד) גמ', והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ הוא ואמרינן הלל. הקשה הטורי אבן (מגילה יא.), דמאי פריך מיום טוב ראשון של פסח שאומרים הלל, דלמא לאו משום נס אומרים אותו, אלא מפני שהוא מועד, מידי דהוה אעצרת וסוכות, דלא נעשה בהם נס, ואפילו הכי אמרינן. ותיריך, דהא דפריך והרי יציאת מצרים וכו' אהלל שאומרים בליל יום טוב ראשון של פסח, דלאו משום "רגל" אמרינן, דהא בשאר רגלים לא אמרינן, אלא ודאי אמרינן ליה משום נס. והקשה המהר"ץ חיות, הא אותו הלל אינו מן הדין. ואם הכוונה על הלל שאומרים על סדר אמירת ההגדה, הא אין מברכין עליו, ואף מפסיקין בו באכילה, ועל כרחק לא הוה אלא מנהגא. אמנם כתב דאולי יש לומר, הכוונה על הלל הנאמר בשחיטת הפסח.

טו) גמ', צלצל היה וכו' והביאו אומנים מאלכסנדריא וכו' ומכתשת היתה וכו'. כתב המהרש"א (חידושי אגדות), דהכא לא קאמר "אל יתהלל חכם בחכמתו" כדאמר בסמוך גבי מי שילוח, דהתם בא לשנות המי שילוח מכמות שהיה, והכתיב "הכל בכתב מיד ה'", אבל הכא מימי משה היה ולא באו לתקן אלא הפגם, ולעשות כמו שהיה מתחילה בלא פגם, אלא שהאומנים של אלכסנדריא לא ידעו לתקן.

טז) גמ', מכתשת היתה וכו' ותיקנוה. הקשה השיטה מקובצת (אות יב), היאך תיקנוה, הא אמרינן בזבחים (פח:), דכלי שרת שנפגמו אין מתקנין אותם, ומכתשת כלי שרת היתה. ותיריך, דמה שאין מתקנין היינו משום דאין עניות במקום עשירות, אבל הכא איירי דלא היו מוצאין חדשה טובה כמותה, ולכך הוצרכו לתקנה. והתוס' בשבועות (יא.). **בד"ה מכל מקום תירצו,** דמכתשת של משה שאני, שהיתה מפטמת ביותר. עוד תירצו, דמכתשת לא היתה כלי שרת, אלא שהקטורת היה קדוש קדושת הגוף בדיבורו.

יז) גמ', אמר רבא בר שילא אמר רב מתנא אמר שמואל מגריפה היתה במקדש עשרה נקבים היו בה כל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר. ועיין תוס' (לעיל י:): **ד"ה מגריפה היתה במקדש,** דהביא פירוש רש"י שגורפין בה הדשן, ותמהו, דהא היתה כלי זמר, אלא כתבו דשני מיני מגריפות היו אחת לדשן ואחת של שיר. ובספר מתת אלקים בתמיד שם כתב ליישב כוונת רש"י, דהמגריפה ודאי היתה כלי זמר אלא דצורתה היתה כמו המגריפה של דשן. ובמדרש (ילקוט קהלת רמז תתקפ"ט) פליגי רב ושמואל בצורת המגריפה. ועיין ברש"ש (תמיד פ"ג מ"ח ל:), דמתניתין שם דתני מיריחו היו שומעין קול המגריפה, דכתב, דלפי סדור הקולות שבגירסתינו במשניות שם (לאפוקי גירסת המשנה שבגמרא שם) נראה שזאת המגריפה איננה כלי ניגון, כאשר הבינו בפירושו המשניות להרמב"ם והרע"ב אחריו, מדאפסיק בקול מוכני ובקול גביני, בינה לשאר

דהא דריש דכהן נושא כפיו במשמר שאינו שלו, מדכתיב "זבא בכל אוות נפשו ושרת בשם ה'" איזהו שירות שהוא בשם ה' זה ברכת כהנים, ודלא כגמ' דידן, דקאמר מדכתיב "לשרתו ולברך בשמו" מכלל דברכת כהנים לאו שירות היא.

(ז) גמ', ואימא דברי תורה דכתיב פיקודי ה' ישרים משמחי לב. כתב הטל תורה, דמוכח מהכא, דקרא ד"פיקודי ה' וכו'" קאי על תורה ולא על מעשה המצוות. והביא, דה"ט"ז (יורה דעה סימן רכא סקמ"ג) כתב, דאף דמצות לאו ליהנות ניתנו, אבל מתורה דכתיב "פיקודי ה' משמחי לב" ניתן ליהנות.

(ט) גמ', אינו והא אמר ר' שמואל בר נחמני וכו'. הקשה הרש"ש, אמאי לא פריך אמתניתין **דלעיל** (י). דקתני דבערב פסח החליל מכה לפני המזבח, וכדפירש רש"י (שם) **בד"ה בשחיטת פסח**, שהיו קורין ההלל בשעת שחיטה. והא פסח לא בעי נסכים. וכתב דיש ליישב, על פי מאי דאיתא **בפסחים** (צה:), דאפשר ישראל שחטין פסחיהן ואין אומרים הלל. ועוד תירץ, על פי מה שכתבו התוס' **בפסחים** (סד.) **בד"ה קראו את ההלל**, דדוקא בשעת הקרבת קרבן אין אומרים שירה אלא על היין, דהא דרשינן לה מ"משמח אלוקים ואנשים", ועיקר שתיה ושמחה היינו בשעת אכילה, והכי נמי לגבוה בשעת הקרבת הקרבן, אבל שירה שאינה בשעת הקרבה היו אומרים שלא על היין. וביאר הרש"ש, דלדברי התוס' צריך לבאר, דהא דמקשינן בסוגיין אביכורים דבעינן שירה על היין, משום דביכורים הוו כעין קרבן, כיון דטעונין תנופה, וגם קרבן בא עמהם כדאיתא **בביכורים** (פ"ג מ"ג). **וברש"י בסוכה** (ג): **בד"ה בשיר של קרבן** משמע, דאין הכי נמי, אף בערב פסח היה החליל בשעת ניסוך היין של תמידי היום.

(טז) תוס' ד"ה מנין לביכורים, בתוה"ד, ועוד הקשה ר' אלחנן היכי מוקי לה למשנת ביכורים הכא בהביא ענבים ודרכן דהא בכל הביכורים מיירי בתאנים וחיטין וכל ז' המינין. וכתב התורת זרעים (עמוד קלג), דיש ליישב, דהא דאין אומרים שירה אלא על היין, לאו היינו דהיין הוא המחייב בשירה, דהא בעי בגמ' **לקמן** (יב.), לענין נסכים הבאים בפני עצמן אי טעונין שירה, ולא איפשטא. אלא דעיקר המחייב בשירה אינו אלא הקרבן גרידא, והא דאין אומרים שירה אלא על היין, היינו דין במעשה השירה. והוכיח דבריו, מהא דמשנינן בסמוך, דמשכחת לה כשהביא ענבים ודרכן, והרי אותם ענבים אין דינם שיהיו יין, דאדרבא לכתחילה אין מביאין ביכורים מיין, אלא על כרחך דאין צריך שיהיה אלא מציאות יין, וסגי לומר עליו שירה, דעל ידי מה שעשה מהן יין, לא נתוסף כלום בחיוב השירה, דהמחייב בשירה אינם אלא הביכורים בעצמן, ואין חילוק בין ענבים לשאר מינין, דכולם טעונים שירה, אלא דבעינן יין, משום דהוי דין במעשה השירה.

דף יא ע"ב

(יז) גמ', על עסקי קול. הקשה הבן יהודע, הא האי קרא נאמר בסיני קודם שנבנה המשכן ועדיין לא נצטוו בעבודת הלויים על הדוכן. ועוד, הא משה רבינו שהיה לוי, לא היתה עבודתו כמשורר על הדוכן. ותירץ, דהכי דרשינן, דהאלוקים ענהו למשה רבינו שהוא לוי, בשביל מצות הקול שיש ללויים לאחר שהוקם המשכן.

(יח) רש"י ד"ה על עסקי קול, שהיה מצווהו לשורר מפני שלוי היה. תמה המקדש דוד (סימן י אות ה), הא אמרינן **בזבחים** (קא:), דמשה כהן גדול היה ואיך ילפינן מיניה שירה דלויים. וצ"ע **לפירוש הראב"ד** (תמיד כח.) שהקשה כעין זה אהא דמפקינן שם שמירת המקדש בכהנים ולויים, מדכתיב והחוננים לפני המשכן קדמה כו' משה ואהרן ובניו, ומפקינן שמירת הלויים ממשה, והקשה הראב"ד, הא משה כהן היה. ותירץ, דמכל מקום כיון דלא היה לו דין כהן לענין מראות נגעים כדאמרינן בזבחים שם, היה לו דין לוי, (עיין בדבריו), והכי נמי איכא למימר לענין שירה. אך הקשה, דבמדבר היו הלויים נפסלים בשנים, דהיינו מכן חמשים שנה, ומשה רבנו היה בן שמונים שנה כשהוציא את ישראל ממצרים, והיאך אמרינן שציוהו לשורר מפני שהיה לוי. ותירץ, דרק לעבודה בכתף נפסלים הלויים בשנים אבל לא לשירה. אך לפי זה הקשה מדברי רש"י **בחולין** (דף כד.) **ד"ה יכול אף**, דפירש הסלקא דעתא בגמ' שם, דבשילה ובית עולמים יהיו נפסלים הלויים בשנים להיות משוררים, והא אף במדבר לא היו נפסלים בשנים מלהיות משוררים. ועיין שם באריכות.

פסולים ואפילו ממזרים, כיון דלא הוי אלא בפה, ודוקא למאן דאמר עיקר שירה בכלי, צריך שיהיו כהנים או לויים, כיון דכלי הזמר קדוש.

(י) תוס' ד"ה לא דכולי עלמא, בתוה"ד, וי"ל דודאי תנאי דמתניתין אית להו עיקר שירה בפה אבל איכא תנא דרבי יוסי ברבי יהודה התם דאמר דשיר בכלי ודחי שבת ואתי רישא כוותיה. והקשה החיבת הקודש, אהא דפסק **הרמב"ם** (פ"ג מכלי המקדש ה"ג), דעיקר שירה בפה. ומכל מקום כתב (שם הלכה ו), דהחליל דוחה את השבת, ולכאורה היינו משום דעיקר שירה בכלי. לכך כתב, דהרמב"ם סבר כמו שכתבו **התוס' בסוכה** (נא.) **בד"ה כתנאי** בתירוך ב'. דאין שבות במקדש.

(ז) גמ', קסבר מעלין מדוכן ליוחסין. הקשה השיטה מקובצת אות ד), דלא יעלו מדוכן ליוחסין ולמעשרות, ויעלו עבדים לדוכן. ותירץ, דהכי קאמר, גזירה שמא יבא להעלות ליוחסין ולמעשרות. והקשה המעשה חושב, מהא דאיתא **ביבמות** (צט:), **ובכתובות** (כח:), דלר' יוסי חולקין תרומה לעבד בלא רבו, ולא חיישינן דלמא אתי לאסוקי ליוחסין, משום דבמקומו של ר' יוסי לא היו מעלין מתרומה ליוחסין. ואם כן, בכל מקום שיתקנו שלא יעלו מדוכן ליוחסין, יהא כמקום שאין מעלין מתרומה ליוחסין, וכי היכי דלא חיישינן התם לשמא יבא להעלות עבדים ליוחסין, הכא נמי לא ניחוש. ודוחק לחלק, בין שהוא מנהג עצמם לבין היכא דהוי רק תיקון חכמים.

(ח) גמ', השיר מעכב את הקרבן. כתב הזבח תורה, דהיינו דוקא כשחסר לויים לשורר בפה, אבל אם חסר כלי שיר אינו מעכב, דהא לכולי עלמא ר' מאיר סבר דעיקר שירה בפה. **והפני יהושע** (ראש השנה ל:), כתב, דאפילו למאן דאמר עיקר שירה בפה, אם לא היה שירה בפה כי אם בכלי שיר, נמי אינו מעכב את הקרבן.

(ט) גמ', שם. ביאר בשו"ת אבני נזר (אורח חיים סימן כו סק"ד), דיש לחקור, האם השיר מצוה בפני עצמו הוא, או דאתי להכשר הקרבן, ומשום הכי סבר ר' מאיר דמעכב. ורבנן סברי דאינו מעכב, משום דהוי מצוה בפני עצמו.

(י) תוס' ד"ה השיר מעכב, בתוה"ד, ונראה לפרש, שיר מעכב את הקרבן היינו ניסוך שאם אין שירה אין ניסוך. הקשה התורת זרעים (עמוד קלג), הא המחייב בשירה אינו אלא הקרבן עצמו, אבל לענין נסכים נסתפקה הגמ' **לקמן** (יב.) אם טעונים שירה, והא דאומרים שירה בשעת הניסוך אינו אלא משום מעשה השירה (ועיין לקמן באות טז). **ובשיטה מקובצת** (אות ו), יישב קושיית התוס', דהא דאמרינן דהשיר מעכב, היינו כשהביא הנסכים עם הקרבן, אבל כשהביאם בפני עצמם לא שייך עיכוב בשיר.

(יא) גמ', ורבנן ההוא לאירך דר' אלעזר וכו'. הקשה הגר"י פיק (בהקדמה לספרו שאילת שלום על השאילתות), מנא להו לרבנן דלענין שירה ביום ילפינן הקישא, ולענין עיכובא לא ילפי הקישא, הא אין היקש למחצה. וכתב **ההפלאה שבערכין**, דלא קשיא כלל, דהא לאו מכא הקישא קאתו, אלא דשירה גופה איקרי כפרה, אלא דר' מאיר יליף במה מצינו מכפרה דקרבן מעכב, ורבנן לא ילפי במה מצינו מכפרה דקרבן, רק לגבי הא דבעינן יום.

(יב) גמ', מה כפרה ביום אף שירה ביום. הקשה המנוחת חינוך (מצוה שצד סק"ה), דמאי איבעיא לן **לקמן** (יב.) בנסכין בפני עצמן אם טעונין שירה אי לאו, הא איכא למיפשט מהכא דודאי טעונין שירה, מהא דאיצטריך קרא למימר דשירה ביום, דאי אמרת דעל נסכים בפני עצמן אין אומרים שירה אלא רק בנסכים הבאים עם הזבח, למא לי קרא למעוטי לילה, הא נסכים הבאים עם הזבח אינם קרבים בלילה, אלא ודאי נסכים הבאים בפני עצמן טעונין שירה, ומשום הכי איצטריך קרא למעוטי, כיון דנסכים הבאין בפני עצמן קרבים אף בלילה. ותירץ, דאף אם אין נסכין הבאים בפני עצמן טעונין שירה, מכל מקום איצטריך קרא למעוטי לילה, כיון דמשכחת שירה בלילה בביכורים, בגוונא שהביא ביכורים סמוך לאור היום, דהוה אמינא דיאמרו שירה ואחר כך כשהאיר היום תהיה התנופה. **וההפלאה שבערכין** תירץ, דאיצטריך למעוטי דאין אומרים שיר של נדבה בלילה. **והחזון איש** (תמורה סוף סימן לא) כתב, דאיצטריך להיכא דניסך היין סמוך לחשיכה ולא הספיק לומר שירה עד שחשכה.

(יג) גמ', איזהו שירות שבשם הוי אומר זה שירה. הקשה השיטה מקובצת (אות ט), דהכא מריבין מ"ושרת" לעיקר שירה, ובספרי דריש מ"ושרת" פרט ללויים שאין ראויין לשירות. ותירץ, דהכא דריש מ"בשם", והתם דריש מ"ושרת". אמנם **המעשה חושב** כתב, דעל כרחך הספרי פליג אגמ' דידן,

אינה אלא בקרבן ציבור הקבוע לו זמן כדאמרין בסוגיין, והנך תודות אין קבוע להם זמן. ועוד, דהשיר כשמוסיפין על העיר, לא היה אצל המזבח על הדוכן כשאר שיר של קרבן, אלא על כל פינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים כדאמרין בשבועות (דף טו:). לכך כתב, דהשירה כשמוסיפין על העיר היה רק שמחה בעלמא, וכמו ביכורים דטעונים שירה וכתבו התוס' לעיל (עמוד א') ד"ה מנין, דאינה רק שמחה בעלמא.

(בד) רש"י ד"ה אלא לאו נדבה, ונמלך אם ישוררו או לא. משמע מדבריו דעל הקרבת העולה גופא לא בעי אימלוכי, ואף דהוי נדבה. אלא בעי לאימלוכי על השיר אי טעונה שירה אי לאו. ובמוצל מאש כתב, דאף דכתיב "ויאמר חזקיהו להעלות העולה" דמשמע דנמלך על הקרבת העולה גופיה, מכל מקום, להעלות לא בעי אימלוכי, ועל כרחק קאי אשירה. ובאמתחת בנימין כתב, דסמיך על הפסוק שלאחריו דכתיב "ויאמר חזקיהו המלך והשרים ללויים להלל וגו' ויהללו".

(כה) רש"י ד"ה זכות ליום זכאי, בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל. הקשה המהרש"א (חידושי אגדות), דהיה לו להזכיר כמו שזכר על חובה, דהיינו דאיירי לשעבר. לכך פירש, דקאי אשנה שניה שיצאו ממצרים, דמתחילתו יום שהוקם המשכן ביום א' היה, ומגלגלין עליו כמה זכויות, דעשרה עטרות נטל אותו יום, וכן באותה שנה באו המרגלים ביום א', והוא יום חובה וגרם לכמה חובות.

(כו) רש"י ד"ה אי הכי, בעולת נדבה נמי נימא ותפשוט בעיא דר' אבין. הקשה השיטה מקובצת (אות יד), הא מבעיא ליה אי הוי חובה אי לאו. ולכך פירש, דפריך אהה דדחינן דלא איירי בקרבן נדבה, כי היכי דלא תפשוט בעיא דר' אבין, והא אף אי הוי קרבן נדבה, לא תפשוט, דהא רשות הוא כדאמר ר"ל.

(כז) גמ', כדר"ל דאמר אומר שלא על הקרבן. המקדש דוד (סימן י אות ה), הביא להא דאיתא בראש השנה (דף ל:), דנתקלקלו הלויים בשיר שלא באו העדים אלא מן המנחה ולמעלה, ולא היו יודעים איזה שיר יאמרו, אי של ר"ה או של חול, ואיכא מאן דאמר שאמרו שיר של חול, ואיכא מאן דאמר, שלא אמרו שיר כל עיקר. והקשה, הרי היו יכולים לומר שיר של שניהם ולהתנות שיהא אחד בנדבה, דהא אף שיר שאינו של יומו יכולים לומר בנדבה, וכדאמרין הכא שהיו אומרים בשעת חורבן הבית בא' בשבת שיר של ד' בשבת בנדבה. וכתב, דיש לומר דכיון דשירה טעונה כלי שיר, אי אפשר בראש השנה לומר שיר של נדבה בכלי שיר משום שבות. אך הקשה דלמאן דאמר עיקר שירה בפה, דבלאו הכי ביום טוב השירה היא בלא כלי שיר כדאמרין בסוכה (דף נ:). ואף למאן דאמר עיקר שירה בכלי, יקשה דהשירה בכלי היינו שינגנו בכלי שיר, ובניגון לא שייך לאפלוגי בין שיר של יום טוב לשל חול, ומאי דשייך היינו דוקא לענין שירת פה, שאומרים שירה אחרת ואהא היו יכולים להתנות. ונשאר בצריך עיון.

(ט) גמ', אתם בשלהם והם בשלכם במיתה. הרמב"ם (פ"ג מכלי המקדש ה"א) פסק, דלויים שעבדו עבודת הכהנים או שסייע לוי במלאכה שאינה מלאכתו חייבין מיתה בידי שמים שנאמר "ולא ימותו", אבל כהן שעבד עבודת לוי אינו במיתה אלא בלא תעשה. והשיג הראב"ד (שם), על מה שכתב דאינו במיתה, הא כבר נאמר "ולא ימותו גם אתם". והאור שמח (שם) הביא, דבספרי זוטא כתב, דהא דכתיב "ולא ימותו" איירי במשכן, אבל בעבודת מקדש, אף כהנים ששימשו בעבודת לויים אינן אלא באזהרה. וכתב, דלפי זה לא קשיא מידי, דהא דקתני בסוגיין דאתם בשלהם במיתה היינו במשכן, שהיתה שם עבודת משא, אבל בעבודת המקדש אינן אלא בלאו.

(כ) תוס' ד"ה מיתבני, ורבינו מנחם פירש דכתיב "לשמור משמרת" וכו'. וברמב"ם (פ"ג מכלי המקדש ה"י) כתב, דהלויים מוזהרים מהא דכתיב "איש איש על עבודתו ואל משאור".

(כא) גמ', אמר אביו נקטינן משורר ששיער בשל חבירו במיתה וכו'. כתב החינוך (מצוה שפט), דהוא הדין, כהן שסייע במלאכת חברו הכהן נמי הוי במיתה. וכתב הזבח תודה (תמיד לג.), דלכאורה אינו דומה, דהתם בלויים היו ראשי האבות מיחדים כל אחד כפי יכולתו, דאחד ראוי יותר לשיר, והאחר ראוי בכוחו יותר להגפת דלתות, אבל בכהנים כל אחד מיוחד לכל דבר, ועל כן היה פייסות בכל יום, דהיום זכה בפייס להגרה, ומחר יזכה בפייס לזריקה. ולא מסתברא שמי שהיה הפייס שלו לקבלה, והוא לא עשה כן אלא זרק, שיהיה חייב מיתה בידי שמים.

(כב) גמ', עולת נדבת ציבור טעונה שירה או אינה טעונה שירה כו'. תמה השיטה מקובצת (אות ו), אי אינה טעונה שירה איך מצינו שיר בתודה דאין תודה באה חובה. ותמה המקדש דוד (סימן י אות ה), אמאי הקשה דוקא אי אמרינן דנדבת ציבור אינה טעונה שירה, הא אף אי טעונה שירה נמי יקשה, היאך משכחת שיר של תודה, הא אין תודה באה נדבת ציבור, כדאמרין בתורת כהנים (פרשת ויקרא דבורא דנדבה פט"ז פיסקא ה'), דאין ציבור מתנדבין רק עולה ולא שלמים, ואין שירה אלא בקרבן ציבור ונשאר בצריך עיון. ועיין באות הבאה. [ועיין עוד במה שכתב רבי ירוחם פישל פערלא (על ספר המצוות לר"ס"ג חלק א' עמוד רנט)].

(כג) גמ', שם. עיין באות הקודמת קושיית השיטה מקובצת. ותירץ (שם), דמשכחת לה שיר של תודה בתודה הבאה כשמוסיפין על העיר ועל העזרות. וכתב המקדש דוד (סימן י אות ה), דנראה מדבריו, דהשיר שהיו אומרים כשמוסיפין על העיר ועל העזרות בשביל התודות היה בא, דאותן תודות טעונות שירה דהם תודות של חובה, ולפי זה כתב, דאותן התודות הם קרבן ציבור דאין שירה אלא בקרבן ציבור. וכן דייק מירושלמי (פ"ק דסנהדרין ה"ג). מיהו הקשה, איך אפשר דאותן התודות טעונות שירה, דהא שירה

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ז

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (ה"ח כ"א הכת הפר"ח בפ"ט ו')

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 shbrma@gmail.com

http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124